

Op het randje

Onderzoeksrapport werkjaar 1

Onderzoek naar de brug tussen actoren in het domein jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs die werken met jongeren in kwetsbare situaties in Gent

Door Liv Colonne, Wendy Eerdekenes en Jan Naert
Expertisenetwerk Mens en Samenleving
Arteveldehogeschool, Gent

Onderzoek in cofinanciering met Stad Gent - Departement Onderwijs, Opvoeding en Jeugd

31 augustus 2021

Inhoud

DEEL 1: SITUERING VAN HET ONDERZOEK	4
1 Maatschappelijke situering	4
2 Gentse context	5
3 Probleemstelling.....	5
4 Onderzoeksopdracht.....	6
4.1 Aanleiding	6
4.2 Samenwerkingsovereenkomst Stad Gent – Arteveldehogeschool.....	6
4.3 Onderzoeksaanpak	7
4.4 Onderzoeksdoel.....	7
Deel 2: ONDERZOEKSOPZET	8
1 Methodologie	8
1.1 Onderzoeksvragen.....	8
1.2 Onderzoek vanuit een leefwereldoriëntatie	9
1.3 Onderzoeksplan.....	10
1.4 Analyse	10
2 Stuurgroep	10
2.1 Functie.....	10
2.2 Leden.....	10
2.3 Bijeenkomsten onderzoeksjaar 1.....	11
3 Adviescommissie	11
3.1 Functie.....	11
3.2 Leden.....	11
3.3 Bijeenkomsten onderzoeksjaar 1.....	12
4 Literatuurstudie	12
5 Interviewfase.....	12
5.1 Interviewronde 1.....	14
5.2 Interviewronde 2.....	15
DEEL 3: Resultaten.....	16
Inleiding	16
1 Jongeren in kwetsbare situaties	17
2 Eén verhaal, vele actoren	18
2.1 Verschillende niveaus en sectoren.....	19
2.2 Verschillende organisaties.....	23
3 Eén verhaal, vele samenwerkingen.....	24
3.1 Wat is samenwerking?	25
3.2 Wie initieert de samenwerking?	26

3.3 Van verschillende doelen tot diverse netwerken en samenwerkingen	27
4 Spanningsvelden in visie en werkwijze.....	30
4.1 Niveau begeleider – jongere	30
4.2 Niveau organisaties	37
4.3 Niveau samenwerkingen	39
4.4 Maatschappelijke tendensen met impact op aanbod en samenwerking.....	43
5 Conclusie analyse	44
DEEL 4: Acties 2021-2022.....	47
1 Van verkennen over verdiepen naar acties.....	47
1.1 Leefwereldgerichte interviews	47
1.2 Uitwisselingsforum voor veldwerkers.....	49
2 Werkjaar 2 als onderbouw voor werkjaar 3	49
Referentielijst.....	51

DEEL 1: SITUERING VAN HET ONDERZOEK

1 Maatschappelijke situering

Steeds meer kinderen en jongeren groeien op in kwetsbare situaties. Een kwetsbare situatie wordt door Vettenburg gedefinieerd als een proces waarbij kinderen en jongeren in interactie met maatschappelijke instellingen zoals onderwijs, politie, arbeidsmarkt, huisvestingsmarkt, ... kwetsingen oplopen en na iedere kwetsing kwetsbaarder worden in interactie met diezelfde of andere maatschappelijke instellingen, waardoor er ook sprake is van een cumulatief proces. Deze kinderen en jongeren krijgen vaker te maken met negatieve of sanctionerende aspecten van dat aanbod en minder met de positieve aspecten. Daardoor ontstaat er wantrouwen tussen beiden en zien we vermijdingsdrang en conflict (Vettenburg, 1989).

Dit komt vaak tot een climax in de adolescentie. Adolescenten hebben behoefte aan experimenteren en onderzoeken waar hun grenzen liggen. Zowel de lichamelijke als de cognitieve ontwikkeling leidt in deze fase tot een verhoogd risico op (tijdelijk) 'probleemgedrag'. Contextelementen zoals peers, maatschappelijke leefsituatie, gezin beïnvloeden het risico (Tieleman, 2019). Dit betekent ook dat kwetsbaarheid alleen maar kan begrepen worden vanuit een macroanalyse, waarbij ook de structurele componenten een plaats krijgen. Vandaar ook het belang van een bredere kadering van maatschappelijke evoluties en structuren die in meer of mindere mate de grondrechten van kinderen en jongeren realiseren. Omdat het structurele een bijzonder belangrijk rol speelt, spreken we ook van kwetsbare situaties, eerder dan van kwetsbare jongeren (zie ook Naert & Colle, 2014).

Voor een stad of gemeente komen deze jongeren echter pas in beeld als zij ervaren worden als overlast door medebewoners. Er wordt dan ingezet op deze jongeren enerzijds door te blijven connecteren met hen en ruimte te geven om zich te ontplooien en alle kansen te bieden. Anderzijds door te pogen de gesignaleerde overlast in te perken. De balans in invalshoek naar deze jongeren blijft soms wel dominant vanuit een individueel schuldmodel - waarbij vooral de nadruk ligt op versterken en bijsturen van de jongere, eerder dan op het maatschappelijke schuldmodel - waarbij ook de aard en vormgeving van instituties ter discussie staat.

De Vlaamse steden en gemeenten geven vorm aan een groot aanbod aan jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs dat inzet op deze jongeren. Er zijn de vele vzw's in de drie sectoren en de burgerinitiatieven. Er is een sterk ondersteunend lokaal beleid. Er worden netwerken over organisaties, structuren en echelons heen geïnstalleerd om de gaten in het net te dichten (Schaubroeck, 2018). En toch is er nog steeds een groep jongeren die onvoldoende bereikt wordt en in moeilijke omstandigheden opgroeit. Denken wij bijvoorbeeld aan de Roma en vluchtelingenjongeren, jongeren die op de wachtlijsten staan van jeugdhulp, meerderjarige jongeren uit de jeugdhulp. Verschillende omgevingsfactoren spelen hierin mee. Op het niveau van het aanbod zien wij een grote versnippering. Er is een grote diversiteit aan aanbod, wat enerzijds heel wat kansen biedt, maar zich anderzijds ook als een kluwen toont die zelfs praktijkwerkers niet ontward krijgen. Organisaties kennen elkaar onvoldoende. Of ze kennen elkaar maar vertrekken vanuit aannames over de ander die een goede samenwerking bemoeilijken. Dit zorgt ervoor dat jongeren in kwetsbare situaties vaak niet de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben of dat er niet

gewerkt wordt aan het verwezenlijken van sociale grondrechten voor diverse groepen jongeren die zich in deze situaties bevinden.

Ook het regelgevend kader en beleidsniveau zorgt voor drempels. De organisaties ressorteren telkens onder een specifieke sector, met elk zijn eigen regelgeving en logica's die op het vlak van samenwerking voor uitdagingen zorgt, bv. jeugdwelzijnswerk die eigenlijk geen hulpverlening is, maar het in de feiten wel doet, jeugdhulp dat een modulair aanbod heeft en nog steeds onvoldoende flexibel op vragen kan inspelen (Naert, Roose & Vanderplasschen, 2018).

2 Gentse context

Gent is enerzijds een stad waar het bruist van sociale, economische en culturele activiteiten. Er is een sterke wijkgerichte werking met 25 wijken. Via de wijkwerking en hierin de inzet van een wijkregisseur stemt Stad Gent af op lokale noden en is er inspraak en participatie van de burger mogelijk (Gent in 25 wijken). Anderzijds groeien nog te veel kinderen en jongeren op in toenemende kwetsbare situaties. 1 op 4 kinderen wordt reeds in armoede geboren en start al meteen in een kwetsbare situatie (Indicatorenrapport armoede Stad Gent, 2018).

Heel wat organisaties uit het jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs zetten in hun aanbod in op deze jongeren en hun context. En vanuit Stad Gent monitort men de situatie via o.a. wijkregisseurs, zet men in op jeugdstraathoekwerk, worden projecten gericht naar deze jongeren ondersteund. Verschillende actoren in de stad zetten hun schouders er extra onder en verenigen hun krachten, waardoor nieuwe werkvormen ontstaan. Daarnaast zijn er ook nog de burgerinitiatieven die van onderuit ontstaan.

Ondanks al deze inspanningen zijn er ook in Gent en in het bijzonder in de wijken met meer jongeren in kwetsbare situaties, nog steeds dezelfde knelpunten. Jongeren vinden onvoldoende aansluiting bij het bestaande jeugdaanbod (Stad Gent Signalenbundel, 2021). Meer nog, doelgroepen die moeilijker bereikbaar zijn via het bestaande aanbod blijven concreet in de kou staan wat betreft basisvoorzieningen zoals menswaardig wonen, ruimtegebruik, preciaire leefomstandigheden. In het bijzonder gaat het hier bv. over Roma-jongeren, niet begeleide minderjarige vreemdelingen en andere vaak nieuwe doelgroepen, waar noden gelenigd worden door toevallige passanten en vrijwilligers. (Naert & Debruyne, 2017)

3 Probleemstelling

Inzetten op sociale grondrechten (Belgische grondwet, art. 23) zorgt voor leefomstandigheden waardoor alle mensen meer kans krijgen op een goed leven. Ondanks een uitgebreid maar versnipperd aanbod komen jongeren in kwetsbare situaties echter nog steeds onvoldoende aan hun rechten. De afstemming en samenwerking tussen de sectoren en actoren verloopt niet altijd vlot. Jongeren dreigen bij elke verwijzing af te haken, en misschien net door de veelheid aan actoren en

afbakening is er meer risico dat organisaties zich terugtrekken (Naert, Roose, Vanderplasschen, 2018).

Er stellen zich velerlei vragen op het vlak van samenwerking. Wat is jeugdwelzijnswerk en wat is jeugdhulp? Waar eindigt het één en begint het ander? En is het relevant om dit af te grenzen? Waar situeren zich de brugfiguren uit het onderwijs? En hoe kunnen deze actoren door hun manier van samenwerken de jongeren bereiken en bijdragen aan een verbetering van hun welbevinden en leefsituatie? Deze vragen zijn voor de Arteveldehogeschool en Stad Gent aanleiding tot verder onderzoek.

Een betere samenwerking en afstemming tussen alle actoren is immers nodig maar op zo een manier dat daarbij de jongere niet uit het oog wordt verloren. Want uiteindelijk zouden organisaties en actoren op het terrein er moeten in slagen om tot een optimale onderlinge samenwerking en afstemming te komen, zodat het recht op zorg gegarandeerd wordt voor elke jongere, ook jongeren in de meest kwetsbare situaties.

4 Onderzoeksopdracht

4.1 Aanleiding

Stad Gent krijgt signalen vanuit organisaties dat zij voor een groep jongeren in kwetsbare situaties er niet in slagen het gepaste antwoord op hun noden te geven. Verwijzingen naar andere diensten en een constructieve samenwerking opzetten lopen vast. Er zijn verbindingen tussen actoren nodig die een sterkte moeten betekenen om jongeren vooruit te helpen. Zowel beleidsmedewerkers van de Stad als de Arteveldehogeschool (vanuit de contacten met het werkveld en onderzoeken) constateren echter dat praktijkwerkers de finesse van de andere organisatie(s) niet kennen, dit zowel t.a.v. de mogelijkheden als de beperkingen. Er zijn aannames en veronderstellingen over elkaar die een goede samenwerking in de weg staan. Deze vaststellingen zijn het vertrekpunt voor verder onderzoek.

4.2 Samenwerkingsovereenkomst Stad Gent – Arteveldehogeschool

De Arteveldehogeschool, gefinancierd door Stad Gent, verkent met dit onderzoeksproject de complexiteit en nuances van de praktijk. Vanuit deze praktijkwetenschappelijke verkenning wordt erna ingezet op effectieve veranderingsprocessen. Voor dit praktijkgericht onderzoek is een overeenkomst afgesloten tussen Stad Gent - Departement Onderwijs, Opvoeding en Jeugd - en de Arteveldehogeschool. Het onderzoek wordt gefinancierd vanuit Stad Gent en vanuit middelen Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek van de Arteveldehogeschool.

Er is een onderzoeksplan uitgewerkt voor 3 jaar, van 01/09/2020 – 31/08/2023, mits jaarlijkse cofinanciering door Stad Gent. Tegen 31/08/2021 en 31/08/2022 dienen de onderzoekers een tussentijds rapport in met de resultaten van het afgelopen werkjaar en het plan voor het komende werkjaar.

4.3 Onderzoeksaanpak

Via actieonderzoek buigen wij als onderzoekers, ons samen met actoren op het veld over de samenwerking tussen jeugdwelzijnswerk, jeugdhulpverlening en onderwijs (brugfiguren, leerlingenbegeleiding,...) bij jongeren tussen 15 en 25 jaar in kwetsbare situaties. Hierbij brengen wij de verschillende perspectieven in beeld. Wij onderzoeken wat de perspectieven zijn van de jongeren enerzijds en de veldwerkers anderzijds over de samenwerking op de breuklijn tussen vrije tijd, jeugdhulp en onderwijs en dit op micro-, meso- en macroniveau.

Wij steunen het onderzoek op een leefwereldgeoriënteerde visie (zie Deel 2, Onderzoeksopzet).

Wij starten vanuit de blik van jongeren en de frontliniewerkers. Wij kiezen voor actieonderzoek. Eigen aan actieonderzoek is het sterk participatief en iteratief onderzoeken (Dartel, H. 2012). We vertrekken vanuit een globaal onderzoeksplan (zie Deel 2, Onderzoeksopzet), dat ruimte geeft om te experimenteren in de samenwerking. Het is aan de praktijk en wat er door de onderzoekers in die praktijk gecapteerd wordt om de experimenten te definiëren en vorm te geven.

4.4 Onderzoeksdoel

Dit onderzoek resulteert uiteindelijk in een aanbod aan de Stad, de betrokken organisaties en de veldwerkers van een betere samenwerkingsformat tussen sectoren en organisaties. Dit moet leiden tot een sterkere garantie voor jongeren in kwetsbare situaties om toegang te krijgen tot hun sociale grondrechten.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd door 3 onderzoekers van het Expertisenetwerk Mens en Samenleving en vanaf onderzoeksjaar 2 ook door een onderzoeker van het Expertisenetwerk Onderwijs van de Arteveldehogeschool. Als onderzoeksteam hebben wij elk expertise in het thema via eigen praktijkervaring en eerdere onderzoeksprojecten o.a. trajectbegeleiding, jeugdhulpverlening, psychotherapie, brugfiguren onderwijs.

Deel 2: ONDERZOEKSOPZET

1 Methodologie

1.1 Onderzoeksvragen

Wij starten met 2 initiële onderzoeksvragen:

1. Wat zijn de noden van jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties op de breuklijn tussen vrije tijd, jeugdhulp en onderwijs?
2. Wat zijn de noden van veldwerkers op de breuklijn tussen vrije tijd, jeugdhulp en onderwijs?

En dit om tegemoet te komen aan de kwaliteit van leven van jongeren en hen aan hun sociale grondrechten te doen komen.

Het onderzoek wordt opgezet in nauwe communicatie met werkveldactoren en een adviesgroep met experts (zie pt. 3). Dit resulteert in een bijsturing van de 2 initiële onderzoeksvragen. Van een meer doelgroepgericht kader, dat wil inzoomen op noden en ondersteuningsbehoeften bij de jongeren, wordt het onderzoek duidelijker georiënteerd naar de professionele kant en de samenwerking tussen professionals in de diverse sectoren betrokken op de doelgroep van jongeren in kwetsbare situaties. Het hoofdargument hiervoor is de vaststelling dat we via onderzoek al vrij goed weten welke elementen jongeren belangrijk vinden om aansluiting te vinden bij ondersteuningsvormen (zie o.a. Naert, 2019). Het gaat concreet om aansluiting of presentie (Baart, 2004), opkomen voor de rechten van jongeren vanuit hun realiteit (zie o.a. Naert & Colle, 2014) en mede-eigenaarschap over hun eigen traject (Naert, 2019). Dit betekent niet dat we deze thema's niet meenemen in het onderzoek, maar wel dat de nadruk verschuift naar het proberen begrijpen wat dan voor ruis zorgt in het samenspel tussen lokale actoren om bovenstaande elementen te verwezenlijken, en het engagement ten aanzien van jongeren te vergroten. Dit is ook de reden om een leefwereldoriëntatie als framework te nemen voor ons onderzoek, omdat dit deze elementen ook centraal stelt in het sociaal werk met mensen in kwetsbare situaties (zie pt. 1.2).

Dit leidt uiteindelijk tot 3 bijgestuurde onderzoeksvragen:

1. Wat werkt ondersteunend voor jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties op de breuklijn tussen vrije tijd, onderwijs en jeugdhulp? (OV1)
2. Wat werkt ondersteunend voor veldwerkers op de breuklijn tussen vrije tijd, onderwijs en jeugdhulp? (OV2)
3. Hoe krijgt samenwerking tussen verschillende lokale actoren vorm om tegemoet te komen aan deze ondersteuningsbehoeften? (OV3)

De antwoorden op de onderzoeksvragen situeren wij op micro-, meso- en macroniveau.

1.2 Onderzoek vanuit een leefwereldoriëntatie

Het onderzoek funderen we op een leefwereldgerichte oriëntatie, die als referentie dient in zowel het opzet als de manier waarop data geanalyseerd worden. In wat volgt gaan we in op wat deze oriëntatie betekent op vlak van onderzoek. Enkele zaken staan centraal in deze oriëntatie (Grunwald & Thiersch, 2009):

1. Leefwereld van jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties

De leefwereldoriëntatie gaat uit van de premisse dat de leefwereld van jongeren niet te kennen is vanuit een externe en afstandelijke blik, maar in relatie tot de subjectieve beleving van jongeren zelf. Het zijn met andere woorden de mensen zelf die vorm geven aan de betekenis van die leefwereld. Tegelijk is deze subjectiviteit beperkt door de structurele verbinding met de maatschappelijke context en dus ook beïnvloed en gelimiteerd door de structurele vormgeving van die context.

2. Leefwereld als culminatieplaats van maatschappelijke spanningsvelden

Het is in de interventies die zich afspelen in de leefwereld dat maatschappelijke fricties duidelijk worden. Achterliggend is een rechtenkader stuttend voor dit perspectief op sociaal werk en vormt het ook een referentiekader voor onderzoek in deze complexiteit. De aanname is dat mensen beschikken over grondrechten en dat deze in de boven beschreven maatschappelijke vormgeving voor sommige burgers sterk onder druk komen te staan of gewoon niet gerealiseerd worden. Sociale grondrechten vormen de basis om in te kunnen spelen op problemen waarmee jongeren te kampen hebben en zijn ingeschreven in art. 23 van de Belgische grondwet: recht op wonen, bescherming, gezondheid, sociale bijstand, behoorlijke huisvesting, culturele en maatschappelijke ontplooiing. Deze grondrechten refereren ook naar in het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK), waar de drie P's van provisie, protectie en participatie samen de hoeksteen vormen (Reynaert, Bouverne-De Bie, & Vandeveldde, 2012). Een leefwereldoriëntatie in onderzoek betekent dus ook het meenemen van machtsverhoudingen en het bekijken van 'de interventiezijde' als al dan niet aansluitend op het nastreven en verwezenlijken van deze rechten die bij de jongeren in dit onderzoek sterk onder druk staan.

3. Fenomenologische en kritische insteek als frictie en cyclische omgang met begrijpen (verstehen) en normatief (kritisch) bekijken

Om te begrijpen wat jongeren en professionelen vertellen, is het noodzakelijk om de manier waarop we kennis opdoen ook aan de complexe realiteit van 'de leefwereld' aan te passen. Dit perspectief laat toe een circulaire onderzoekshouding in te brengen die enerzijds voldoende momenten van observatie en inbedding in de verhalen van mensen toelaat en tegelijk, of circulair daarmee, ook de afstand tot een andere meer kritische bril. Zo kan de onderzoeker vanuit een pedagogische positie iets inbrengen vanuit een rechtenperspectief om kritisch samen te reflecteren met de respondenten. De terugkoppeling en kritische bevraging in het onderzoeksteam en het installeren van deze werkwijze is dan een voorwaarde om voldoende de ethische positie te bewaken van de onderzoekers (Kuntz, 2016).

1.3 Onderzoeksplan

Het onderzoeksplan is opgesteld, gespreid over 3 onderzoeksjaren.

Onderzoeksjaar 1: analyse van de thematiek via literatuurstudie en interviews

Onderzoeksjaar 2: experimenten

Onderzoeksjaar 3: valorisatie en disseminatie

In dit tussentijds rapport beschrijven wij verder het onderzoeksproces en de resultaten van onderzoekjaar 1. In deel 4 (acties) gaan wij kort in op de volgende twee onderzoeksjaren.

1.4 Analyse

Als analysekader gebruiken we zowel een conventionele insteek van thematische inhoudsanalyse (inductief) als een meer directed approach via input van theorie (deductief) (Hsieh & Shannon, 2005). De interviews worden uitgeschreven en thematisch geanalyseerd. Als onderzoeksteam bespreken wij deze resultaten op verschillende momenten, waarbij wij zoeken naar een diepgaander begrip van de thema's in de interviews in relatie tot het hierboven beschreven leefwereldgeoriënteerde referentiekader. Dit interpretatieve luik wordt versterkt door het specifiek doorvragen en kritisch bevragen door middel van mogelijke tegenargumentatie en het gebruik van mogelijke tegenvoorbeelden.

2 Stuurgroep

2.1 Functie

De stuurgroep vormt de directe brug tussen de Arteveldehogeschool en Stad Gent. Zij geeft feedback op het onderzoeksverloop d.m.v. adviezen op gebied van o.a. afgrenzing onderzoek, specifieke doelgroepen, ethische vraagstukken, output.

De stuurgroep komt 3 keer per jaar samen.

2.2 Leden

Mevr. Kathleen Snoeck, Directeur Jeugddienst Stad Gent

Dhr. Paul Storme, Jeugdwelzijnsconsulent Jeugddienst Stad Gent

Mevr. Jana Vandenheulen, Consulente ondersteuning jeugdwerk Stad Gent

Mevr. Vera Van Heule, Directeur Interstedelijk CLB Gent, vertegenwoordiger vzw TOPunt

Dhr. Tim Vanhove, Hoofd Onderzoek Expertisenetwerk Mens en Samenleving, Arteveldehogeschool

2.3 Bijeenkomsten onderzoeksjaar 1

29/05/2020: voorbereiding onderzoeksaanvraag

07/10/2020: opstart onderzoeksjaar 1

17/05/2021: bespreking onderzoeksjaar 1 en voorstel onderzoeksjaar 2

3 Adviescommissie

3.1 Functie

Onderzoeksteams van de Arteveldehogeschool laten zich flankeren door een adviescommissie. Deze commissie fungeert als kritische reflectiegroep elk vanuit zijn expertise: beleidsmatig, werkveld (professionals en gebruikers) en academisch. De leden van de adviescommissie vormen ook de link naar relevante partners en sleutelorganisaties m.b.t. het thema. Tenslotte wordt door de samenstelling een netwerk opgebouwd dat mee kan instaan voor disseminatie van resultaten en het uitwerken van vervolgprojecten.

De adviescommissie komt een 2-tal keer per jaar samen. Daarnaast worden individuele leden voor gerichte vragen geconsulteerd.

3.2 Leden

Dhr. Bram Antheunis, Agentschap Opgroeien

Dhr. Peter Béatse, vzw Lejo

Dhr. Philippe Bocklandt, Arteveldehogeschool

Dhr Pascal Debruyne, Stadsonderzoeker

Mevr. Leonore Declercq, Arteveldehogeschool

Mevr. Sibille Declercq, Awel

Mevr. De Grève, UGent

Mevr. Jolijn Dehaene, Bataljong

Mevr. Leen De Schuymer, Samen1Plan Gent

Dhr. Marc De Veirman, JAC/CAW Oost-Vlaanderen

Mevr. Diete Glas, Jongerenpreventie Stad Gent

Dhr. Denoix Kerger, Arteveldehogeschool

Mevr. Sietske Kneuvelds, vzw Stappen

Dhr Bart Neiryndck, Uit de Marge

Mevr. Elise Pattyn, Arteveldehogeschool

Prof. Rudi Roose, Ugent

Mevr. Vera Vanheule, vzw TOPunt

Dhr. Tim Vanhove, Arteveldehogeschool

Dhr. Kadir Vardar, vzw Jong

Dhr. Jonathan Vercruyse, vzw Apart

Mevr. Caroline Vrijens, Kinderrechtencommissaris

3.3 Bijeenkomsten onderzoeksjaar 1

10/12/2020: voorstelling onderzoeksproject

10/05/2021: bespreking interviewfase werkjaar 1 en acties werkjaar 2

4 Literatuurstudie

Dit onderzoeksthema is niet nieuw. Zowel in binnen- als buitenland is er reeds onderzoek gebeurd. Wij verdiepen ons in een eerste fase verder in theoretische kaders om naar de problematiek te kijken. Daarnaast verkennen wij eveneens resultaten van onderzochte praktijken.

Door de consultatie van de literatuur besluiten wij dat er reeds voldoende antwoord is gegeven op onderzoeksvraag 1, nl. ‘Wat werkt ondersteunend voor jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties op de breuklijn tussen vrije tijd, onderwijs en jeugdhulp?’ Daaruit blijkt dat er reeds geweten en onderbouwd is wat werkt voor jongeren.

Het resultaat van de literatuurstudie als ondersteuning en wetenschappelijke onderbouwing van de praktijkbevindingen, is dus verwerkt in deel 3 ‘Resultaten’ van dit rapport.

5 Interviewfase

Er zijn clichés over elkaar en verwijten naar elkaar. Jeugdwereld zegt, je kent de gasten niet en weet niet hoe ermee om te gaan. Jeugdhulp zegt, je bent te onvoorwaardelijk, er is te veel nabijheid, geen afstand. (vrijwilliger)

Uit de literatuurstudie blijkt dat de noden en verwachtingen van de jongeren reeds uitvoerig onderzocht zijn. Jongeren zelf benaderen i.k.v. onderzoek moet een meerwaarde zijn en nog niet gekende informatie opleveren. Vandaar kiezen wij ervoor om in een eerste interviewfase jongeren (nog) niet te bevragen en ons te richten op professionals. Aangezien het actieonderzoek zich situeert in de Gentse context is het nodig om deze professionals wel te interviewen. Het resultaat geeft actuele en verdiepende kennis over de Gentse actoren. Daarnaast leggen wij zo verbinding met deze actoren i.k.v. verdere stappen in het actieonderzoek.

Voor de interviews richten wij ons tot organisaties (praktijkwerkers en stafmedewerkers) en beleidsmedewerkers. Wij interviewen beleidsmedewerkers van het lokaal bestuur die signalen uit het werkveld capteren en samenwerkingen tussen organisaties ondersteunen. Bij de organisaties gaan wij in gesprek met zowel directies en stafmedewerkers als met praktijkwerkers. Een aantal praktijkwerkers hebben een specifieke brugfunctie tussen organisaties en sectoren en/of jongeren en organisaties. Een aantal geïnterviewde praktijkwerkers zitten in een meer traditionele positie als

jeugdwelzijnswerker of hulpverlener. Allen werken wel samen met actoren uit andere sectoren en dit op casusniveau alsook via participatie aan netwerken.

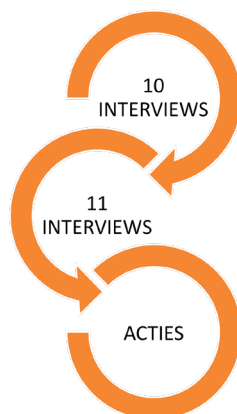
Voor de interviews hanteren wij een interviewleidraad vertrekkende vanuit de 3 onderzoeksvragen. In de interviews geven wij ruimte aan de respondenten om buiten dit kader te denken. Dit zorgt ervoor dat wij met dit onderzoek wel bij het thema blijven, namelijk jongeren in kwetsbare situaties beter bereiken, maar dat wij hiervoor aansluiten bij waar in de praktijk effectief spanningsvelden zitten en waar dus moet worden op ingezet.

Werken op spanningsvelden is niet altijd evident. Op zoek gaan naar wat werkend is of moeilijker ligt tussen actoren betekent ook het in beeld brengen van die spanning. Hierbij is het niet de bedoeling om participanten of organisaties te viseren of beoordelen. Anderzijds dienen bepaalde zaken wel benoemd te worden om er mee aan de slag te kunnen gaan. Deze spanning in het onderzoek zelf wordt door de onderzoekers zorgvuldig behandeld, door bv. de noodzakelijke spanningen wel in beeld te brengen maar tegelijk ook te zorgen voor voldoende abstractie. Het gaat immers niet om 'schuldigen' aan te duiden, maar om effecten van deze spanningen en de omgang ermee te benoemen en in een reflectieve dialoog te brengen. Het uitgangspunt is immers dat dit ten goede komt aan de manier waarop de ondersteuning naar jongeren toe beter verloopt.

De interviewfase kent 2 interviewrondes. In een eerste stap interviewen wij 10 organisaties uit het brede veld van jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs en dit zowel op praktijk-, organisatie- als lokaal beleidsniveau.

In de tweede ronde gebruiken wij de analyse van de eerste interviewronde voor een tweede ronde van 11 verdiepende interviews.

De selectie van organisaties gebeurt op basis van een lokale analyse van actoren die werken met jongeren in kwetsbare situaties. Hierbij gebruiken wij 'purposeful sampling' (Palinkas e.a., 2015), waarbij een eerste selectie gebeurt op basis van projecten of interventies die reeds aangeven op de brug te werken tussen de drie verschillende sectoren (bv. trajectbegeleiding vanuit het JWW). In tweede instantie ambiëren wij een verbreding, die een breder veld van Gentse actoren includeert.

5.1 Interviewronde 1

In de eerste interviewronde interviewen wij zowel een aantal beleidsmedewerkers, als praktijkwerkers uit verschillende sectoren:

2 hulpverlening
2 jeugdwelzijnswerk
4 onderwijs
1 stadsdienst
1 vrijwilliger

Een aantal van deze respondenten werkt (gedeeltelijk) binnen een samenwerkingsverband.

In deze eerste interviewronde peilen wij naar de organisaties waar zij mee samenwerken i.k.v. de jongeren waar zij mee werken. Wij vragen naar de samenwerking met deze organisaties: mogelijkheden en spanningen, en dit zowel vanuit de eigen organisatie als vanuit anderen. Wij verkennen in deze interviews de knopen en lacunes waarvoor dit onderzoek van betekenis kan zijn.

De verschillende aspecten bevragen wij op micro-, meso- en macroniveau. Daarnaast vragen wij telkens naar wat de respondent denkt over wat dit voor de jongere betekent.

De interviews analyseren wij in de diepte en de resultaten vormen de basis voor de volgende reeks van 11 interviews. Uit de eerste analyse komt het thema 'samenwerking tussen organisaties' en dus onderzoeksvraag 3, centraal te staan om op verder te werken. 4 aspecten in het bijzonder m.b.t. samenwerking worden hieruit gedestilleerd:

1. Het belang van continuïteit voor jongeren en de betekenisconstructie van continuïteit.
2. Er leven percepties over de andere diensten, praktijkwerkers, die een goede samenwerking lijken te blokkeren.
3. Er zijn goede praktijken/ervaringen maar deze lijken zeer afhankelijk te zijn van het individu en niet structureel ingebed.
4. Er zijn al heel wat samenwerkingsverbanden, platformen, nu en in het verleden. Deze zijn vaak niet duurzaam en dezelfde signalen blijven komen.

Deze 4 thema's m.b.t. samenwerking bevragen wij verder in de 2de interviewronde. In de eerste ronde krijgen wij een globaal beeld, vaak vertaald in grotere termen. In een tweede ronde bekijken wij dit meer in detail.

5.2 Interviewronde 2

In de tweede ronde interviewen wij opnieuw beleidsmedewerkers en praktijkwerkers uit de verschillende sectoren:

6 hulpverlening

3 jeugdwelzijnswerk

2 onderwijs

De analyse van deze tweede interviewronde - vanuit bovenvermelde centrale thema's - leidt tot de fundering om in het volgende onderzoeksjaar concrete acties te ondernemen. De acties staan beschreven in deel 4 'Acties 2021-2022'.

DEEL 3: Resultaten

Inleiding

In deel 3 beschrijven wij de resultaten van het eerste onderzoeksjaar, gebaseerd op de literatuurstudie en 2 interviewrondes van in totaal 21 interviews.

Uit de interviews komt de complexiteit van de praktijk duidelijk naar voren. Wij werken telkens met een interviewleidraad, maar zoals eerder beschreven geven wij ruimte aan de respondenten om 'buiten de opzet te denken'. Kwalitatief onderzoek kan immers iets zeer particulier zijn, waarbij de relatie met participanten groeit doorheen het proces. Je weet niet op voorhand waar je zal uitkomen. Daar waar in onderzoek veelal tegenstrijdigheden als bias worden beschouwd willen wij die ambiguïteit juist omarmen en de complexiteit van verhalen erkennen (Vandecasteele, 2016). Hierdoor krijgen wij rijke data die niet lineair onder de 3 onderzoeksvragen te plaatsen zijn. Wij doen een poging om ordening aan te brengen. Niettemin heeft het één vaak met het ander te maken, zijn overlappingen niet te vermijden en juist betekenisvol. Het is op die manier een weerspiegeling van de complexe realiteit van de praktijk.

In dit verhaal spelen jongeren mee, de praktijk van organisaties en zijn werkers. Wij geven een korte beschrijving van de jongeren. Wij gaan vooral in op de praktijk, de diversiteit aan sectoren, actoren en de eigenheid van organisaties.

1. Jongeren in kwetsbare situaties (OV 1)
2. Organisaties en zijn werkers (OV2)

In een volgend stuk bespreken wij de samenwerkingen, alles wat er zich afspeelt tussen de organisaties en tussen de praktijkwerkers:

3. Eén verhaal, vele samenwerkingen (OV3)

Deze eerste 3 hoofdstukken blijven dicht bij wat respondenten brengen. Wij toetsen aan literatuur en maken hier en daar eerste reflecties. Doorheen deze eerste 3 hoofdstukken komen reeds spanningen naar boven. In een 4° hoofdstuk gaan wij hier dieper op in.

4. Spanningsvelden in visie en werkwijze (OV1-2-3)

Wij kiezen voor een ordening op niveau begeleider – jongeren (micro), niveau organisatie en niveau samenwerkingen (meso), en maatschappelijk niveau (macro). Wij definiëren en beschrijven telkens spanningsvelden die op elkaar inwerken op deze verschillende niveaus, en waar wij verder op reflecteren. De reflecties worden onderbouwd met literatuur. Door niet enkel te beschrijven maar ook eigen reflecties uit te werken, ontwerpen wij een basis om volgend onderzoeksjaar terug naar de praktijk te gaan. De reflecties dienen als confrontaties die doen twijfelen, vragen genereren en zo ruimte geven om andere perspectieven in te nemen, om vanuit een nieuwe basis en om op een andere manier samen te werken.

1 Jongeren in kwetsbare situaties

Problemen van jongeren in kwetsbare situaties zijn vaak van structurele aard, ingebed in de ruimere maatschappelijke context. Begeleiding van jongeren, en hulpverlening in het algemeen, is echter steeds ambigu, omdat we vertrekken vanuit het individueel handelen in sociale problemen (Roose & Devlieghere, 2017). Dit maakt dat er zich een voortdurend spanningsveld afspeelt tussen responsabilisering van jongeren enerzijds en het realiseren van sociale grondrechten anderzijds. Daarnaast bevinden jongeren zich vanuit ontwikkelingsperspectief in een complexe levensfase, waarin rebellie en identiteitscrisissen eigen kunnen zijn, doch al te vaak (te) snel geproblematiseerd worden. Respondenten geven aan dat de complexiteit van deze levensfase al te vaak onvoldoende gezien wordt door organisaties.

De groep van jongeren in kwetsbare situaties is bovendien zeer divers in onze superdiverse samenleving van vandaag. Van 'leeftijdseigen gedrag' tot culturele verschillen en opgroeien in armoede... Bovenal gaat het echter over het belang van werken met, en betekenis geven aan, de context van de jongere in een kwetsbare situatie. Het gaat ook over hoe bepaald gedrag als symptomatisch wordt gezien van een bredere probleemdefiniëring op de drie niveaus, of eerder wordt vertaald naar een individuele problematisering. In de antwoorden van de diverse respondenten worden verschillende visies zichtbaar die mogelijk deels de uitleg zijn van spanningen in de samenwerking. Bovendien zorgt de diverse invulling of kijk naar jongeren en hun context er ook voor dat andere handelingsperspectieven in beeld komen of eerder 'gesloten' worden of buiten beeld blijven.

Bij Roma draait echter alles om het gezin en loyaliteiten. Jongeren wegnemen is onnatuurlijk. Dat gaat zo een heisa geven, dat plaatsten [in een voorziening] nog een slechter idee is. Bij wijze van spreken zou men bij time-out en structuur geven eerder het gezinssysteem moeten plaatsen. En dat heeft welbepaalde redenen, cultureel, sociaaleconomisch. Nu wordt heel dat systeem niet meegenomen.

Er is ook een migratiekwestie die altijd een rol speelt. Het gedwongen vertrekken uit je thuisland bengelt bij die jongeren aan een zijden draadje. Zij kunnen je van alles vertellen, matrak, klop krijgen. En loyaliteiten spelen heel hard mee. [...] Gezin is deel van existentie en overleving. Hen isoleren van het gezin is zeer nefast. Zelfs al is het objectief gezien beter om op internaat te gaan. (vrijwilliger)

Ook de dakloze jongere is moeilijk. De verwachtingen die er dan zijn naar die jongeren. Wij hebben daar zelf veel aandacht voor. Maar als je dakloos bent en je wordt op allerlei afspraken verwacht, niet zo evident. Als je geen structuur hebt in je dagdagelijks leven. En dan moeten wij altijd maar gaan uitleggen precies waarom het moeilijk is om op de afspraak te geraken. Om de juiste hygiëne te hebben. Je hebt veel omkadering nodig voor een dakloze jongere om hem aan al die voorwaarden te laten voldoen. Wij gaan vaak gewoon mee om te pleiten voor wat begrip en het is meer dan begrip, het gaat over respect. Allé, je moet maar eens een dakloze jongere zijn die ik weet niet wat voorwaarden krijgt, die ergens moet zijn. Uw kledij moet proper zijn, je moet zelf proper zijn, je moet op uzelf proper zijn, je moet u aan afspraken houden. Als je geen onderdak hebt, begin maar, de creativiteit die die jongeren

moeten hebben. Of zij zeggen dan, ze wonen toch in bij vrienden? Je merkt, ze wonen een week in bij den dienen, een week bij den dienen. Die gasten zijn aan het overleven. Dat hebben wij heel veel als jongeren uit de jeugdhulp komen. Wat is hun netwerk? Ze hebben alleen elkaar. En dan hebben zij een versnelde toewijs die zij al bijna kwijt geraken omdat zij continu volk in huis nemen. Dan moeten wij weer gaan bemiddelen om uit te leggen dat dat normaal is en dat je toch een beetje van je rechte lijnen moet kunnen afwijken. (stafmedewerker alg. hulpverlening)

Er is een grote markt van jongeren die geen aansluiting vinden. Zij vinden nergens aansluiting. Diegenen die moeilijk inpasbaar zijn in meer of minder vaste structuren, die is groter dan wij denken. (vrijwilliger)

Je hebt hier een gedeelde verantwoordelijkheid voor nodig en in deze gedeelde verantwoordelijkheid zou iedereen moeten verantwoordelijkheid opnemen. Maar met gasten met een precair verblijfstatuut zijn er veel zaken waarin het klassieke jeugdwelzijnswerk niets kan doen. Zij zijn geënt op een samenleving die uitgaat van mensen die zomaar inschrijfbaar zijn in een welvaartstaat. Niet via sport en spel. (vrijwilliger)

2 Eén verhaal, vele actoren

Professionelen geven aan dat de complexiteit vaak een knelpunt is als men samenwerkt op casusniveau. Dit maakt het niet altijd eenvoudig voor hen en zorgt voor drempels om echt aan de slag te gaan met de jongere zelf.

Ik ben preventiewerker, geen hulpverlener, maar ik merk dat ik ook te weinig aan tafel zit met verschillende mensen rond één bepaalde casus. Ik merk dat dat binnen onze eigen organisatie soms al wat moeilijk loopt om dossieroverschrijdend te werken: de één werkt met de moeder, de ander met de vader, de kinderen, ... 'Gezinsgericht werken noemen wij dat', laat staan een jongere... En ik merk jongeren, die toch wel een vrij moeilijke thuissituatie hebben, dat ze vaak niet meer bij mama of papa wonen, noem maar op... en dat er daar ook veel eigen problematiek soms aan vasthangt. Dat er in dat 'eilandwerken' iets heel typerend blijkt, of waar we nog heel veel uit kunnen leren en wat ik zelf ook ervaar: zo van 'die is op de hoogte en die', maar daar blijft het ook bij. (praktijkwerker GGZ)

Er zijn naast de eerder reguliere werkingen in de verschillende sectoren steeds meer projecten. Deze projecten zijn pogingen om in te spelen op de complexiteit en de mazen in het net te dichtten, soms binnen één organisatie maar meer ook in samenwerkingsverbanden. I.p.v. substantieel meer structurele werkingsmiddelen toe te kennen, geven ook overheden vaak tijdelijke projectmiddelen. Door de tijdelijkheid is er gebrek aan continuïteit van bepaalde werkingen. Expertise opgedaan in projecten geraakt niet ingebed in de organisatie. En de kaart van actoren is bovendien ook voor praktijkwerkers onoverzichtelijk geworden.

Ik merk dat er heel wat aan 't bewegen is. Ik kan op den duur het bos door de bomen niet meer zien. Zeker wat betreft subsidies, projectsubsidies die komen voor onderzoek, voor nieuwe dingen op te starten. (praktijkwerker ggz)

Samenwerking op de brug tussen jeugdwelzijnswerk, onderwijs en jeugdhulp resulteert in een veelheid aan mogelijke betrokken actoren en stelt zowel het onderzoek als praktijkwerkers voor een uitdaging. Zicht krijgen op alle relevante spelers in de lokale Gentse context blijkt een quasi onmogelijke opdracht. Een kluwen aan spelers, nieuwe initiatieven - over beleidsniveaus en sectoren heen - roept de vraag op om structuur in het aanbod te brengen. Tegelijk toont het de enorme veerkracht van organisaties om aan de noden van jongeren tegemoet te komen.

Heel veel samenwerkingen blijven onder de radar, omdat het vaak te lang duurt voor er structureel middelen kunnen komen om zo'n samenwerkingsverband uit te dokteren en dat alles schoon op papier kan staan. En dat eigenlijk die samenwerkingen tot stand komen vanuit de noden van de jongeren. Het type werkrachten, waarvan de goesting hun motor is, ... en het is ook onze job om snel in te spelen op die signalen, op die eerste lijn. En de jongeren, hun noden en goestingskes veranderen ook constant. (praktijkwerker in samenwerkingsverband)

Zoals respondenten ook aanhalen situeren zich ook heel wat actoren 'buiten beeld' omdat ze zich bewegen in de leefwereld en niet altijd betrokken worden in samenwerkingsconstructies. Vanuit zelforganisaties is het bijvoorbeeld vaak frustrerend om vast te stellen dat ze heel veel contact hebben met jongeren, maar dat ze ook vaak met bepaalde signalen blijven zitten omdat er geen afspeelpunten zijn om bepaalde zaken te kunnen aanpakken. Bovendien zijn ze meestal niet of weinig gesubsidieerd en draaien zij vaak op vrijwilligers.

Ik denk dat zij [Romagezin] bij mij bleven aankloppen omdat ik nog onvoorwaardelijker was. Ik heb gezegd, ik ben geen sociaal werker. 'Ik kan niets doen'. Ik kan niet straffen, ik ben geen agent. Daardoor was ik nog onvoorwaardelijker. Nu moet ik wel zeggen dat zij heel goed reageerden op de buursteward en een vrijwilligster van Buddy bij de Wieg¹. Iedereen die outreachend en langdurig aanwezig was, daar bouwden zij wel een relatie mee op. Dat duurde wel 6-9 maanden. Maar je kon er een goede relatie mee opbouwen. (vrijwilliger)

2.1 Verschillende niveaus en sectoren

Verschillende beleidsniveaus en departementen doorkruisen elkaar in samenwerkingen: Vlaams, regionaal, Gents, ... Dit maakt een foto van het huidige Gentse samenwerkingslandschap op de brug tussen jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs bijzonder complex.

Vele organisaties bewegen aldus op verschillende beleidsniveaus. Dit impliceert dat sociale professionals op hun beurt meer of minder bewegingsruimte krijgen binnen een specifiek

¹ <https://www.arteveldehogeschool.be/projecten/een-buddy-bij-de-wieg>

beleidsniveau. Werken van onderuit naar bovenaf en terug, om invloed uit te oefenen, blijkt geenszins evident.

Ik doe als preventiemedewerker altijd ne keer mijne tour op alle teams. Van ok, ge zijt met volwassenen bezig, maar denk eraan die mensen hebben ook kinderen die in een moeilijke thuissituatie zitten. Dus het blijft voor mij investeren in ‘hulpverleners denk ook breder en gezinsgericht’. Dat is nu al veel beter, en dat heeft ook allerhande redenen hé. Het is niet dat het daarom allemaal slechte hulpverleners zijn hé. Maar dat gaat over ‘ik ben met die bezig, daar ga ik nu niet aan denken’. Dat ze soms een beetje de schroom hebben van ‘moet ik dat nu hier aanklaarten, dat dat mogelijks invloed heeft op uw kinderen?’... ‘Ik weet niet goed hoe ik dat moet doen’... Dat zijn zowat antwoorden die ik van hulpverleners krijg, waarom dat die kruisbestuiving te weinig gebeurt. We willen in de toekomst ook meer ‘consultgericht werken’ en meer en meer ‘gezinsgericht’. Er is nu een expertisecel ‘gezinsgericht werken’ en dat zijn allemaal mensen zoals ik die daar zeker achter staan, maar die binnen hun eigen team toch wel de trekker moeten zijn. (praktijkwerker ggz)

Sociaalwerkorganisaties ontstaan initieel vanuit een reële nood in de samenleving. Hierop volgen veelal processen van structurering, fragmentering en institutionalisering, die op hun beurt opnieuw (nieuwe) drempels kunnen installeren voor wie meest kwetsbaar is (Devlieghere & Roose, 2017). Dit herkennen we ook in dit onderzoek, op verschillende niveaus in verschillende sectoren.

De trend van fragmentering in sociaal werk zet zich bijvoorbeeld ook voort in onderwijs: organisaties met specifieke expertise over specifieke problematieken van kinderen en jongeren. Veelal vertrekken deze diensten echter vanuit overlappende doelstellingen (Fusarelli & Lindle, 2011).

De perceptie leeft dat welzijn alle kennis heeft en onderwijs niet, maar dan zijn we onderwijs aan 't minimaliseren. We moeten kijken hoe we elkaar kunnen kruisbestuiven en versterken. Onderwijs kijkt naar welzijn: “wij kunnen hier eigenlijk niets mee” en welzijn kijkt naar onderwijs: “waar is het leerrecht van deze jongere”? (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

De vraag dringt zich op hoe aanbod- en vraaggestuurde werkingen in een samenwerking elkaar kunnen versterken over sectoren heen?

Een jeugd welzijnswerker die ziet dat een jongen van 16 niet naar school gaat, wat doen we daarmee? En dat die jeugd welzijnswerker daar ook mee gekneld zit en oplossingen zoekt en dus ook de samenwerking met een CLB-er of een steunpunter zou moeten kunnen maken. (beleidsmedewerker CLB)

Een jongere zegt op bepaald moment dat hij van school is veranderd, waarop de CLB-medewerker zegt “dan moet ik hier niet zitten, maar een ander CLB!” (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

CLB zou ook aan vrije tijd moeten vasthangen. Wij blijven nu onderdeel van school. Er zou bijvoorbeeld samenwerking moeten zijn tussen school en vrije tijd. In de leefwereld van jongere gaan werken. Een jongere is meer dan een leerling. (praktijkwerker CLB)

Structuren zijn voor respondenten ook inherent verbonden aan de missie en visie die een organisatie uitdraagt t.a.v. het brede sociale werkveld. Dit bepaalt ook de verhouding tussen verschillende partners en heeft consequenties voor de praktijk. Dit kan leiden tot aannames die impact hebben op de samenwerking in de praktijk indien deze aannames niet in dialoog gebracht worden.

Dit moet je per casus kritisch bekijken. Het is ook belangrijk om te zoeken naar anderen en niet altijd naar straathoekwerk. Wij gaan bv. niet zoeken naar een huis in iemand anders zijn plaats. Er zijn wel bepaalde instanties die bepaalde taken moeten volbrengen en als wij dat moeten overnemen, schiet onze job er weer in hé.

Een gerichte doorverwijzing moet dan wel door de eigenlijke doorverwijzer gebeuren en niet door ons. Wij kunnen het eventueel mee bespreken. Als iedereen naar ons zou gaan doorverwijzen, dan schieten we eigenlijk ons doel voorbij doordat we dan weer ne trap hoger komen hé. De essentie is dat wij zo laagdrempelig zijn, en dat wij dus naar iedereen open staan in een zeer precaire situatie. (jeugdstraathoekwerker)

Ik denk dat jeugdwelzijnswerkers beetje in de categorie vallen zoals 'ouders en leerkrachten' waarmee samengewerkt kan worden, maar eigenlijk structureel of als 'echte partners' toch wel iets moeilijker. Ik denk dat dit een uitdaging is en vandaar is jullie onderzoek hierin zeker belangrijk, om dat wel te doen, om te zoeken hoe we dat wel op een goeie manier kunnen, 'samenwerken'. Er is nogal bewust gekozen voor: jongeren moeten hun eigen vertrouwde omgeving kunnen hebben waar ze zichzelf zijn, en waar ze niet lastig gevallen worden door volwassenen die hen al te veel willen sturen of bijsturen of wat dan ook. En daar hebben ze jeugdbewegingen en welzijnswerk voor. En daarnaast heb je de plek waar ze leren en gecorrigeerd kunnen worden, en waar ze hulpverlening kunnen krijgen en dat is een beetje een andere wereld hé. Maar goed, de verbinding tussen de twee is natuurlijk ook wel belangrijk... (beleidsmedewerker CLB)

Bij niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (NBMV) in asielprocedure neem je als jeugdwerker een oudersysteem binnen van ouders die hier niet zijn. Onzichtbare schulden, een mensensmokkelaar. Onzekerheid van te wachten in procedure. Wat als ik niet erkend ben? Jeugdwelzijnswerk heeft daar geen antwoord op, zijn deze groepen niet gewoon. Niemo² was wel een oprechte poging. Maar het is niet ingebed in de collectieve structuur en ook niet doorgesproken wat doet dit met het jeugdwerk. Je ziet de stad veranderen, de groepen jongeren veranderen die geen aansluiting meer vinden bij jeugdwerk en jeugdwelzijnswerk, dat zelf geïnstitutionaliseerd is en geen visie uitgewerkt heeft. En dat wil niet zeggen dat zij niet individueel een goede weg afleggen. De organisatie verandert niet.

² Niemo: project in het jeugdwelzijnswerk dat via inzet van trajectbegeleiding bedoeld was om in te gaan op vragen van nieuwkomers.

Geen enkel jeugdwerkorganisatie is er structureel goed in geslaagd is om die jongeren te bereiken. (vrijwilliger)

Lokale en regionale organisaties organiseren zich in een veelheid aan aparte overlegstructuren, doch overwegend op sectorniveau. Sectoroverschrijdende samenwerkingen zien wij eerder daar waar dit aansluit bij een beleidskeuze bv. Integrale jeugdhulp. Respondenten geven aan dat het een grote uitdaging is om schotten tussen sectoren in overlegfora te doorbreken.

Ik sluit meestal niet aan op die vergaderingen, dat zijn meestal de hulpverleners die dat zelf doen. Zou ik zelf als hulpverlener in 't veld staan, dan zou ik heel goed uitkijken bij welke vergaderingen sluit ik aan, welke agendapunten zijn voor mij misschien relevant. En zou ik misschien ook weleens durven vragen, ... van, allé... mesoniveau, er zijn structuren, maar het is wat zoeken naar 'hoe zorg je dat in die structuren jeugdhulp zich ook aangesproken voelt' en 'efficiënt' kan deelnemen aan vergaderingen.

(beleidsmedewerker lokaal samenwerkingsverband)

We zijn een oplijsting aan 't maken van al de overleggen die er zijn, en er zijn heel veel 'wijkoverleggen'. Dan weet je dat jeugdhulpverleners daar niet zomaar op aansluiten.

(beleidsmedewerker lokaal samenwerkingsverband)

In Gent is er massaal veel, het is een ramp! Zie ook het Onderwijscentrum met een zee van overlegstructuren. Er worden hiermee extra schotten gebouwd, het claimen van de eigen taak zorgt voor het wegduwen van samenwerking over sectoren heen. (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

In vergelijking met andere sectoren lijkt onderwijs meer losgekoppeld te worden van andere sectoren, wat de representatie van sociaal werk in onderwijs bemoeilijkt. Hoewel onderwijs duidelijke linken heeft met hulpverlening en welzijn via o.a. het CLB, de leerlingenbegeleiding, brugfiguren... lijken nog veel drempels te bestaan naar andere sectoren. Nochtans kan netwerkvorming tussen onderwijs- en welzijnsactoren opportuniteiten creëren om individuele problemen te plaatsen in een ruimer maatschappelijk perspectief (Van Haute et al., 2018). Het Vlaams onderwijslandschap zaait met titels als 'leerlingbegeleider', 'opvoeder', 'groene leerkracht', 'brugfiguur', 'bredeschoolcoördinator', 'schoolspotter' en consorten echter twijfel over de zichtbaarheid, werkbaarheid en representatie van sociaal werk in scholen. Dit sluit aan bij internationale tendensen in onderwijs.

Ben je nu jeugd of ben je nu onderwijs?

Zou positief zijn mocht jeugdwerk ook eens uitgenodigd worden in het onderwijs, maar dit gaat niet meteen gebeuren. Het CLB nodigt veelal enkel de onderwijspartners uit, zichzelf, en soms met veel moeite de moeder. Maar de context van de jongere moet je wel meenemen! Maar ze gaan veelal de leefwereld van de jongere niet meenemen... (medewerker lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

Onderwijs kan echter ook beschouwd worden als een sociale voorziening of setting die een bepaalde manier van samenlevingsopbouw moet ondersteunen: waarin groepen elkaar kunnen ontmoeten, los van de finaliteit. Onderwijs kan in relatie met andere sociale voorzieningen ook een duidelijke socialiserende functie hebben (Bouverne-De Bie, 2016). De school die een samenwerkingsverband met welzijnsorganisaties - vanuit een gedeelde pedagogische verantwoordelijkheid - uitbouwt, draagt een maximalistische visie op maatschappelijke dienstverlening uit. Er wordt verder gekeken dan het verlagen van fysieke drempels. Netwerkvorming evolueert dan van een organisatie- naar een inhoudsmodel (Vandenbussche, 2015).

2.2 Verschillende organisaties

Met 'verschillende organisaties' verwijzen we zowel naar de positionering van organisaties op verschillende beleidsniveaus, over sectoren heen, als naar de specifieke eigenheid in missie, visie en uiteenlopende werkvormen.

Sommige organisaties werken sterk vraaggericht terwijl anderen nog steeds een specifiek aanbod hebben, vaak gestuurd vanuit overheidswege, waar de jongere al dan niet inpast. Of er is een combinatie van gedeeltelijk groepsaanbod maar ook mogelijkheid voor trajectbegeleiding die dan weer sterk vraaggericht werkt.

Bij ons is de regio 'de straat'. Als ze roepen of tieren tegen ons, zeggen wij: "vandaag zal 't niet gaan, maar morgen is er weer ne nieuwe dag" Dat gaat niet binnen het jeugdwelzijnswerk en de jeugdhulp, omdat je binnen een setting zit. (jeugdstraathoekwerker)

We hebben gemerkt, omdat die mobiele jeugdwerkers aan een organisatie gelinkt zijn, er eigenlijk een stukje wantrouwen is bij jongeren: "Ja maar ja, we zijn daar uit het jeugdhuis buiten gesmeten, ge zijt daar wel een deel van..."(jeugdstraathoekwerker)

Het gaat bij ons over kansen geven. Als er een bijzonder verzoek is, buiten het gewone, bv. nog eens veranderen van richting op school, 2 tot 3 keer. Zolang de maatschappelijk werker maar kan duiden waarom het zo moeilijk is geweest, context schetsen. Dan wordt het wel goedgekeurd. Het geloof in jongere meegeven in de verslaggeving. Dat is die grijze zone. Regels zo goed mogelijk in voordeel van cliënt toepassen. En jongeren worden gezien als zeer kwetsbaar publiek. Zij hebben nog zo veel te leren en de verwachtingen zijn hoog. Meest sterke jongeren zitten niet in de jongerenwerking. Dat zijn de allerzwakste bij hen. Ik zou willen dat elk OCMW een jongerenwerking heeft. (stafmedewerker alg. hulpverlening)

Door de tijden heen merken wij dat initiatieven en organisaties die starten met een aanbod dat nauw aansluit bij de leefwereld van jongeren zich eerder in de marge van een bestaande organisatie bevinden of zelfs erbuiten. Stilaan geraken de werkingen echter geïnstitutionaliseerd en drijven zij verder af van hun leefwereld (van der Laan, 2003).

Om toch jongeren te blijven bereiken, gaan organisaties projecten opstarten al dan niet in een samenwerkingsverband, bv. Routeplanner³, Overkophuis⁴. Bij deze praktijkwerkers zien wij een meer leefwereldgerichte visie, proactief handelen, op vraag van de jongere. Dit betekent echter niet dat deze visie meteen doorstroomt in de moederorganisatie, niet naar het beleid en niet naar de collega's. Onderstaande quote maakt duidelijk dat dit tijd en inspanning vraagt van praktijkwerkers.

*Het vraagt ook wel wat van onze teamleden, omdat ze maar parttime meedraaien hé. We merken dat we nu wel op een punt aan 't komen zijn dat onze brede gedragenheid binnen ons team, het eigenaarschap van onze visie en onze missie, door een ader begint te stromen naar. En dan vang ik in de wandelgangen op of in briefings, "er werd iets verteld op onze vergadering, en dan heb ik toch wel dat verkondigd"... En dat doet mij deugd, dat ze het samenwerkingsverband mee uitdragen naar hun 'moederteam'.
(praktijkwerker in samenwerkingsverband)*

Schaalgrootte en de complexiteit van een organisatie staat dit echter in de weg. Kleine organisaties slagen er beter in om flexibel in te spelen op noden, maar daar ontbreekt dan weer aan middelen. Er is steeds de dreigende paradox van: hoe beter werk er wordt geleverd, hoe meer vraag en dus op termijn tekort aan tijd en noodzaak aan begrenzing en afbakening.

3 Eén verhaal, vele samenwerkingen

Hoewel er schotten zijn op de brug tussen jeugdwelzijnswerk, onderwijs en jeugdhulp die een gezamenlijke overlegcultuur in de weg staan, leeft de vraag bij respondenten om structureel in dialoog te gaan met organisaties op die brug. Er lijkt vandaag echter nog geen sprake van een overlegcultuur tussen het jeugdwelzijnswerk en de jeugdhulp.

Het bredere geheel, dat mis ik soms. Ofwel heb ik daar niet voldoende zicht op, maar daar is er een CLB bezig, daar een VK, daar is 't OCJ bezig, daar zijn wij bezig, maar waarom geen...Er heeft mij nog nooit een andere instantie gebeld van "ah, gij zijt rond KOAP bezig, we hebben een tafel, komt gij daar maar ne keer rond zitten". (praktijkwerker ggz)

Je hebt zo casustafels rond 'verontrusting' en daar zijn eigenlijk jeugdhulpverleners altijd op uitgenodigd. Terwijl als je dan met basiswerkers gaat praten, op de 0de lijn, ja zij komen wel heel veel in verontrustende situaties terecht hé en moeten het daar soms echt wel alleen redden. Ik merk dat bij ons ook hé, van "wat gaan wij daarmee doen"? Maar goed, als iedereen dat zegt, dan geraakt er niets vooruit natuurlijk. Dus je ziet dat de 0de lijn soms zeer alleen staat en dat zij wel de vraag hebben om op zo'n 'casustafels verontrusting' aanwezig te zijn. (Coördinator lokaal overlegplatform)

³ <https://www.topuntgent.be/projecten/routeplanner/about.php>

⁴ <https://gent.overkop.be/>

Er lijken ook onderlinge grensdiscussies in de weg te zitten, onder meer bij consultants in de jeugdhulp en het CLB. Soms wordt er in afzonderlijke ‘sectoren’ gedacht, wat het inhoudelijk afstemmen rond casussen bemoeilijkt.

Wij wilden een overleg tussen consultants OCJ⁵ en onze praktijkwerkers, het mocht niet. Met een aantal consultants hebben wij een goede samenwerking waardoor er een verschil kan gemaakt worden. Met anderen minder. Tot vervelens toe hebben wij opgeroepen om te luisteren naar goede en minder goede voorbeelden. Hoe kunnen wij elk vanuit onze finaliteiten werken voor het belang van jongeren? Gewoon kennismaking lukte zelfs niet tussen consultants en praktijkwerkers. Enkel de leidinggevendenden waren er. Blijkbaar was er intern een oproep om niet te gaan. (stafmedewerker jeugd welzijnswerk)

3.1 Wat is samenwerking?

Uit de interviews blijkt dat de betekenisconstructie van ‘samenwerking’ verschillende ladingen dekt, niet alleen inhoudelijk (bv. doel/opzet samenwerking) maar ook op betrekkningsniveau (beleving samenwerkingsrelatie). Zo zijn er samenwerkingen die gericht zijn op een specifiek thema, bijvoorbeeld arbeid of schooluitval en gericht op acties in de praktijk. Er zijn ook samenwerkingen waar het accent ligt op elkaar leren kennen, de onderlinge relaties proberen verbeteren.

Als ik heel algemeen kijk naar samenwerking dan vind ik dat het heel vaak fout zit. Dat we heel vaak vinden “die had dat moeten doen” enz. Terwijl je eigenlijk gewoon in gesprek moet gaan over “wat kunnen wij voor elkaar betekenen”. (Coördinator lokaal overlegplatform)

Er zijn verschillen in aanpak en innemen van discretionaire ruimte maar dit leidt tot onnodige persoonlijke discussies over eigen grenzen... (beleidsmedewerker CAW)

*Hoe verhoud ik mij als social professional tot een samenwerkingsverband?
(beleidsmedewerker CAW)*

Dat vind ik net schoon ‘dat we er allemaal samen voor zorgen’, dat eigenlijk iedereen het recht heeft op hulp en dat dit toegankelijk wordt gemaakt voor iedereen. En dan moet je niet beginnen van “die doet iets dat eigenlijk onze kernopdracht is”... Ja, onze kernopdracht zit in een bepaalde setting waar sommige mensen niet geraken. En dat er dan andere organisaties zijn die zeggen “weet dan, wij zullen dat gat vullen”. (beleidsmedewerker lokaal overlegplatform)

Vooraf bij kinderen overheerst bij hulpverleners in samenwerking vaak de beschermingsreflex, wat ervoor kan zorgen dat het breder kijken en het leefwereldgeoriënteerd perspectief in het gedrang komt. (beleidsmedewerker CAW)

⁵ OCJ: Ondersteuningscentrum Jeugdzorg, zie <https://www.jeugdhulp.be/organisaties/ondersteuningscentrum-jeugdzorg-ocj>

Hoe samenwerking vorm krijgt op micro-, meso- en macroniveau heeft bovendien – zoals eerder gesteld - te maken met verschillende beleidsniveaus en departementen die doorkruist worden. Dit maakt dat samenwerkingsprocessen een complexiteit kennen met verschillende betekenislagen, die dus belangrijk zijn om verder te onderzoeken willen we er impact op krijgen.

3.2 Wie initieert de samenwerking?

... dat er wel pogingen van bovenaf zijn om ons dichter bij elkaar te brengen, zal ik maar zeggen. Natuurlijk, het operationaliseren hangt natuurlijk van de hulpverleners zelf af hé. (praktijkwerker ggz)

Wordt een samenwerking top-down dan wel bottom-up aangestuurd? En hoe beïnvloedt dit de verdere invulling van een (ontluikende) samenwerking op micro-, meso- en macroniveau? Verschillende respondenten benadrukken de kracht om samenwerking evenzeer van onderuit te laten ontwikkelen.

Tja, dat gaan verplichten dat botst bij mij langs alle kanten. Het gaat eerder over dat faciliteren en dat vergemakkelijken, door minder prestatiedruk en meer ademruimte. Dus dat is iets structureel maar ook iets individueels. Er is soms een gebrek aan vertrouwen: in onszelf, in elkaar, in de samenwerking en naar de jongere toe. (praktijkwerker in samenwerkingsverband)

Hoe kunnen die twee werelden fysiek of in een pilootproject samenwerken? Wij starten nu pilootprojecten met middelen aan De Sleutel en waarbij een drughulpverlener/outreacher in jeugdwerk komt werken. Wij zorgen ervoor dat zij verplicht fysiek samenwerken en zo een methodiek ontwikkelen die zich op die brug bevindt. De kracht zit vooral in samenwerken van die partners. Lokale overheid heeft verantwoordelijkheid om die projecten te gaan stimuleren. (beleidsmedewerker Stad)

Samenwerkingsverbanden kennen uiteenlopende invullingen: vanuit een 'sense of urgency' op casusniveau en m.b.t. actuele thema's, tot het ontwikkelen van good practices met een experimenteel karakter.

Daarnaast wordt de invulling van samenwerkingen soms louter beleidsmatig van bovenaf aangestuurd, bv. Intersectoraal Regionaal Overleg Jeugdhulp (IROJ). Er ontstaan nieuwe functies vanuit een zekere beheersings- en efficiëntielogica, om hiaten in het complexe samenwerkingslandschap op te vullen. Samenwerking wordt dan een doel op zich, waarop de voeling met de basiswerking in het gedrang kan komen.

De betrachting op beleidsniveau is via de inzet van - vaak individuele - nieuwe functies het overzicht tussen verschillende samenwerkingen te bewaken. Er ontstaan als het ware telkens nieuwe functies en mandaten om het samenwerken als dusdanig te bevorderen.

De brugfiguren zijn natuurlijk belangrijke elementen voor onderwijs. Afgelopen maanden hebben wij nu ook ingezet op eigen brugmedewerkers in CLB en waar we ook zouden mee willen verdergaan. (beleidsmedewerker CLB)

Dergelijke nieuwe functies, mandaten en/of structuren blijken echter geen garantie te zijn om rechtstreeks met de jongere in contact te blijven staan. In realiteit lijkt er aldus meer nodig, omdat enkele fundamentele zaken minder beheersbaar zijn.

Het verbindingsteam heeft zich gepositioneerd om er te zijn als er geen tijdige of gepaste hulp is. En op dat vlak hebben wij inderdaad een mandaat als er bv. signalen komen vanuit jeugdwelzijnswerk. En eigenlijk zeggen wij tegen jeugdwelzijnswerk “je moet de link leggen met de brede instap, met Kind en Gezin, CLB, CAW, OCMW en de Opvoedingswinkel.” Maar we zeggen ook “als die link moeilijk te leggen is, dan mogen jullie wel naar ons komen en dan leggen wij wel de link met de brede instap”. (beleidsmedewerker lokaal overlegplatform)

Ik weet dat het ‘verbindingsteam’ zoiets hebben van “we gaan af en toe gewoon aansluiten op een werking op nulde lijn i.p.v. een vergadering”. En dan zien de gezinnen ons hoofd ne keer maar dan zien ook de praktijkmensen ons hoofd. (beleidsmedewerker lokaal overlegplatform)

Verwijzen naar Samen1Plan Gent⁶ is een hoge drempel. De mensen verstaan niet wat dat is. Zij snappen niet waarom er iemand bij hen thuis komt. Het is moeilijk om thuisbegeleiding te installeren, zeker bij vluchtelingen enzo. (praktijkwerker CLB)

3.3 Van verschillende doelen tot diverse netwerken en samenwerkingen

In de Gentse praktijk zijn er zoals eerder gesteld heel wat netwerken of samenwerkingsverbanden. Niemand kan hier een goed overzicht van geven. Er is een grote variatie in wie waar aan participeert (praktijkwerker of stafmedewerker), wat de doelstelling is (elkaar leren kennen, casusbespreking, afstemming wie wat doet, ...), hoe het juist verloopt (frequentie, mate van openheid wie deelneemt, ...) en zo meer. Er is niet alleen veel variatie, ook voor organisaties en deelnemers aan een netwerk is het niet altijd even transparant. Een netwerk ontstaat en blijft lopen. Deelnemers geven aan dat het niet altijd even gemakkelijk is om aan tafel te zitten met organisaties met andere opdrachten bv. OCMW en jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs. Beroepsgeheim, al dan niet gedeeld beroepsgeheim, discretieplicht zijn vaak niet uitgeklaarde issues die in de weg staan.

Hoe worden doelen in samenwerkingsverbanden nu gepercipieerd? Worden deze doelen uitgesproken naar elkaar? Vaak blijken ook hier percepties en aannames in de weg te zitten en de samenwerking te beïnvloeden.

Doelen in samenwerking kennen aldus opnieuw verschillende lagen te situeren op micro-, meso- en macroniveau, die elkaar bovendien wederzijds beïnvloeden in (ontluikende) samenwerkingen.

⁶ <https://samen1plangent.be/>

In de eerste plaats worden professionals gestuurd vanuit omschreven doelen op mesoniveau en de mogelijkheden en beperkingen om aan die doelen te werken in de praktijk. Deze doelen op organisatieniveau krijgen op hun beurt vaak een eigen connotatie op niveau van de professional (cf. discretionaire ruimte).

Ik weet dat er wel wat leeft om het allemaal wat meer flexibel te beginnen maken, maar om dat dan in goede banen te leiden ... Wat er ook wel wat oneerlijk aanvoelt, in die discretionaire ruimte, is dat dit wel is in gezinnen waar een hulpverlener voor op de tafel klopt, terwijl ik ook denk dat er nog wel gezinnen zijn waarvoor er misschien op de tafel mag worden geklopt. 't Is altijd schoon als je dat dan hoort van andere projecten "we zijn daar tot die oplossing gekomen voor dat gezin", maar dan denk ik ja dat is wel tof, maar het zit er wel niet structureel in. Je moet al dikke chance hebben met wie dat je in contact bent gekomen en of die buiten de lijntjes kleurt. (beleidsmedewerker lokaal overlegplatform)

Ik heb ook iemand vanuit VDAB leren kennen, zij was zeer toegankelijk. Zij sprak ook hun taal. Ik heb gevraagd of zij bij ons kon komen. Zij heeft dit gedaan en was dan maandelijks aanwezig. Heel wat jongeren zaten op haar te wachten. En ik kon zeggen, je moet dit en dat meebrengen. Zij bracht 2 collega's mee, ook in hun vrije tijd. Dat is door corona nu weg. Maar ik vond dat fantastisch.

Zij is nu verplaatst want zij kon het niet meer vinden met de opgelegde regels. Maar ik bel er nog naar. Heel toegankelijk. (stafmedewerker jeugdwelzijnswerk)

Op mesoniveau zien we tussen bepaalde organisaties een spanning optreden tussen doel dan wel middel, bijvoorbeeld wat betreft de toeleiding van jongeren naar vrije tijd. In het jeugdwelzijnswerk lijkt dit eerder een middel om sociale grondrechten van jongeren in kwetsbare situaties te realiseren, daar waar het in jeugdwerk eerder als doel op zich wordt vooropgesteld.

Maar wij komen ook met 'hangjongeren' in contact, die wel nog een thuis hebben, ergens naar toe kunnen, maar die eigenlijk – zeker in coronatijden – de leegte enorm ervaren, geen aanknoping vinden, geen werk, geen school, ... Vrije tijd zegt hen nog weinig. Ook een verschil tussen ons en het jeugdwerk is dat wij vrijetijdsactiviteiten gebruiken als middel, terwijl het jeugdwerk dat vooral als doel gebruikt. (jeugdstraathoekwerker)

Er is een extreem grote vraag naar 'dagbesteding' en vrije tijd vanuit onderwijs, en vanuit jeugdhulp is er diezelfde vraag. In de jeugdhulp heb je wel vaker een 'ondersteuningsmodule, een vorm van time-out-principe om met die jongere aan de slag te gaan. Ze hebben dus heel sterk dezelfde vraag, maar de invulling van dagbesteding is soms zeer verschillend. Soms wordt er letterlijk bekeken van "de jongere moet hier eufes uit, zodat de leerkracht hier ne keer wat rust kan vinden". En ik hoop dan echt ook dat er een EN verhaal is, dat die jongere dan ook echt tot rust kan komen en niet gewoon vanuit een straffunctie, want dat gebeurt nu wel vaak. Hij wordt dan een week op time-out gezet, en hij komt dan terug na een week en dan zegt de leerkracht "shit, hij is er weer", maar dat gaan niet werken. (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

We moeten heel concreet samenwerken. Bijvoorbeeld wat betreft drugs in het Zuidpark. Leerlingen mogen over de middag naar buiten van school. Maar er is geen aanbod voor hen. Er moeten signalen naar het drugnetwerk gaan, maar dat telt bijna niemand meer. Er zou bijvoorbeeld ook vrijetijdsaanbod op school kunnen zijn vanuit jeugdwelzijnswerk. (praktijkwerker CLB)

Naast verschillen in doelen tussen organisaties wordt netwerking met andere organisaties ook als doel op zich gezien, om nieuwe samenwerkingen te initiëren. Hierdoor komt echter het belang van het innemen van een gedeeld (sociaalpedagogisch) perspectief in het gedrang en komt de focus eenzijdig te liggen op de manier waarop zo'n netwerk vorm krijgt. Er is echter weinig bewijs dat samenwerking altijd leidt tot positieve effecten voor de jongere. Het perspectief dat hierbij wordt ingenomen is dus van grote invloed (Coussée et al., 2010).

Zoeken naar een evenwicht tussen netwerkvorming als 'middel' dan wel als 'doel op zich' lijkt echter geen zwart-witverhaal. Uit netwerkvorming 'als doel op zich' kunnen volgens respondenten ook kansen gegenereerd worden.

Ik geloof dat je op zo'n casustafels heel veel ideeën kunt opdoen, dat je daar sterker door kunt worden, maar dat je ook sterker kunt worden omdat je een bepaald netwerk rondom u creëert. (beleidsmedewerker lokaal overlegplatform)

Maar ik geloof wel in continuïteit – hoe kort of hoe lang die samenwerking ook was – dat moment gaat niet verloren. Het moment is er geweest, of dat dat nu op korte termijn directe resultaten heeft of niet, op lange termijn heb je die ervaring van ontmoeting wel gehad. (praktijkwerker in samenwerkingsverband)

Respondenten geven aan wanneer organisaties met elkaar in dialoog gaan, verwachtingen bijgesteld kunnen worden. Hier komt opnieuw het belang van het expliciteren en contextualiseren van percepties en aannames tussen organisaties op de voorgrond.

Ik heb daar een heel open visie over, ik wil eigenlijk elkaar zoveel mogelijk leren kennen en ik denk dat daar in 't verleden af en toe het schoentje gekneld heeft. Spreken met elkaar, als er echt zo spanning op zit. Dat is de beste werkvorm. Ik weet dat er wat spanning zat in Nieuw Gent, maar dan ga ik daar niet op wachten. We hebben elkaar wel nodig. (beleidsmedewerker lokaal netwerkoverleg)

Ik heb ooit een afspraak gemaakt met een psychiatrische instelling, een dakloze man die in de prostitutie zat, dus echt een 'zwarte situatie'. Ik had hem binnengekregen in de psychiatrie. Ik heb met de begeleiding daar dan afgesproken, wetende dat het daarvoor al paar keer fout gelopen was: "Kijk als het lastig is, laat hem naar mij telefoneren, dat hij roept tegen mij, maar niet tegen jullie." Ja, want dat is een reden om iemand buiten te steken hé. En dat heeft zeer lang gewerkt. Ik vond dat niet erg hé, ik luisterde dan gewoon goed. Maar als dat de manier is om iemand langer in opname te houden, waardoor dat die situatie van die persoon uiteindelijk verbeterd is hé. Als ge in communicatie gaat en heel duidelijk maakt waarom ge bepaalde

dingen wilt installeren, ook al zijn die niet zo conventioneel, maar als ge merkt dat het werkt, denk ik dat dat een meerwaarde is. (jeugdstraathoekwerker)

Naast het expliciteren van doelstellingen op verschillende niveaus blijkt, zoals eerder gesteld, transparantie over verschillende ingenomen referentiekaders tussen organisaties belangrijk. Uit eerder onderzoek blijkt dat er bijvoorbeeld uiteenlopende perspectieven op sociaal werk in onderwijs spelen, die op hun beurt de handelingspraktijk in en rondom scholen beïnvloeden. Sociaal werkers in scholen zijn zich hier lang niet altijd bewust van (Isaksson et al., 2017).

Ook respondenten geven aan dat verschillende perspectieven op de begeleiding van jongeren de samenwerking met of vanuit onderwijs kunnen beïnvloeden.

Via NAFT proberen we wel verbindingen te leggen in Time-outprojecten, het is een gedeelde verantwoordelijkheid. Ik ga dat nooit vergeten, 5 à 6 jaar geleden, ik had mijn eerste Challenge gedaan met mijn collega en die jongen had twee weken hard gewerkt en plots zegt er daar ne leerkracht: "Hoe was 't op vakantie"... en dan sta je daar met een jongere die zo hard gewerkt heeft, wellicht nog nooit zo hard in heel zijn leven, en dat gaat niet over fysieke arbeid maar over zichzelf mentaal blootgeven... Dan heb ik letterlijk de vraag gesteld: Hoeveel kans krijgt deze jongere om terug te keren? (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

De scholen zijn onze partners om te zorgen dat leerlingen goed evolueren, goed ontwikkelen. En de school is de context waar dat gebeurt, maar de school bepaalt niet wat medewerkers van het CLB doen. We hebben daar al vrij veel voor gedaan en bereikt, en dat scholen dat ook wel accepteren, maar ik merk dat dat in andere regio's véél moeilijker zit. (beleidsmedewerker CLB)

4 Spanningsvelden in visie en werkwijze

Uit het voorgaande kunnen wij afleiden dat er vaak sprake is van visieverschil tussen verschillende veldwerkers of tussen organisaties. We stellen een ordening voor om de spanningen in beeld te brengen. Deze ordening is echter een risico omdat de verschillende niveaus sterk op elkaar ingrijpen.

4.1 Niveau begeleider – jongere

Iemand die mee stapt in het verhaal en die luistert ook naar de dingen die niet in zijn vakje horen. Dat is zeer basisattitude van sw-er. (...)

Je kwetsbaar durven opstellen is nodig. Jij klopt bij mij aan, ik weet het antwoord niet per se, maar ik wil wel samen met jou op zoek gaan.

We geven onszelf ook een onmogelijke opdracht. We gaan een interventie doen en dat moet resulteren in een beter leven. Dat is onmogelijk. Je hebt dynamiek van 2 mensen, je hebt de samenleving.

Teruggaan naar de kernwaarden van sociaal werk en niet dat instrumentele. Dat is een sociaal-agogisch vraagstuk. Wij hebben een lerend netwerk rond drugs en jeugdwelzijnswerk

om net dat reflectieve te gaan stimuleren omdat zij zeggen, wij weten niet meer wat te doen. En elke keer opnieuw moeten wij weer zeggen, naast uwen gast staan, een vertrouwensband hebben dat is wat jullie doen. En af en toe misschien eens een zaadje droppen, en misschien wordt dat wel eens een boom of nooit een boom. Maar ge zijt er naast dienen gast. (beleidsmedewerker Stad)

4.1.1 Probleemgericht kijken tegenover positieve kijk naar jongeren

Positieve identiteitsontplooiing is belangrijk. Zij zijn geplaatst, hebben scholenwissel, watervalstelsel. Al zoveel verloren. En dan is het moeilijk voor henzelf om positief te zijn, gelaten, frustratie. In een zinvolle dagbesteding kunnen zij zoeken naar hun talenten, krachten. En wat hebben zij nodig om op dat positieve te komen. Het is op maat zoeken, Overkophuis, kunnen ontmoeten, Jong Gent in Actie, Jong. (stafmedewerker alg. hulpverlening)

Het feit dat er door een problematische bril naar jongeren in kwetsbare situaties wordt gekeken, wordt door heel wat respondenten aangehaald als een belangrijk knelpunt. Dit is niet zo'n eenvoudig punt. In de interviews vinden we heel veel informatie over deze balans. Het lijkt te gaan over het teveel of te weinig inzoomen op één aspect in een bepaalde tijdsperiode die problematisch is voor veldwerkers. We zien een sterke gerichtheid op het belang van een positieve kijk op jongeren bij veel respondenten.

We moeten inzetten op welzijn, want er zijn allemaal problemen... Uiteraard zijn er problemen, maar wat die gasten blijft is het fun-gedeelte. Waar hebben zij het meeste nood aan? Dat is fun. En ook tijdens die fun-activiteiten wordt eigenlijk de basis gelegd voor een gezonde vertrouwensrelatie, vanuit een positieve kijk. Niet vanuit een problematische kijk of vanuit een miserie kijk. (straathoekwerker)

Als we dit nader bekijken dan lijkt het vooral te gaan over een basisbenadering van het positieve te (h)erkennen bij jongeren en daar prioriteit van te maken in het werken met deze jongeren. Dat betekent niet dat respondenten de problemen waar jongeren mee te maken hebben ontkennen, integendeel, het gaat erover dat ze aangeven dat de balans zoek is, dat jongeren in kwetsbare situaties teveel aangesproken worden op die problemen en te weinig ook ruimte kunnen vinden om eens gewoon 'probleemvrij' te zijn. Verschillende respondenten onderstrepen de complexiteit van de adolescentieperiode dat al te vaak over het hoofd gezien wordt.

Triggeren of pushen ligt hier soms heel dicht bij elkaar. Wij vinden bv. dat het moment er is om de link naar arbeid te maken, maar de jongere moet dit zelf kunnen bepalen. (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

Dat wij niet alles moeten problematiseren. Als jeugdhulp dicht bij jeugdwelzijnswerk komt, dat het niet de plek wordt waar je komt als er problemen zijn. Dat er met een positieve blik naar gasten gekeken wordt. En het is zoeken hoe jeugdhulpverleners zich daar kunnen in

positioneren. Het is ook een uitdaging voor jeugdhulp om niet vanuit problemen te denken. (beleidsmedewerker Stad)

Vooraf de relationele problematiek weegt enorm door! Zich niet verbonden voelen is een basisbehoefte in de ontwikkelingsfase van jongeren! (beleidsmedewerker CAW)

Een aantal respondenten geven aan dat jongeren zelf ook als probleem gezien worden of dat de lens teveel staat op het probleemgedrag van jongeren op zich, waardoor heel veel krachten en positieve elementen niet gezien worden. Hier speelt ook de bandbreedte tot aanpassing van het aanbod een belangrijke rol.

Als je een gast doorverwijst naar drughulpverlening bijvoorbeeld dan staat de volgende dag die gast hier weer en doet hij zijn verhaal. Je probeert dat voor een stuk te nuanceren en zeggen ja oké, maar ge moet ook een beetje luisteren. Als je die gast zijn verhaal dan hoort, dan zeg je van “wat hebben jullie daar in de drughulpverlening of psychiatrie of school, wat steken jullie daar uit met die gasten?”. Soms ligt de oplossing zo voor handen om bijvoorbeeld grote problemen te vermijden en die jongeren toch binnen te halen. Ik denk dat het toch gewoon te maken heeft met mentaliteit. (straathoekwerker)

Gaat het over de jongere als probleem of jongeren met/in problemen? Maar ook, in hoeverre krijgen structurele elementen een plaats in de ondersteuning van jongeren? Jongeren in kwetsbare situaties worden geconfronteerd met schrijnende situaties zoals dakloosheid, die onmiddellijke aandacht vragen. Voor sommige basiswerkers is de discrepantie dan heel groot tussen het problematiseren van de jongere en de mate waarin maatschappelijke actoren verantwoordelijk geacht worden. Voor hen situeert de jeugdhulp zich soms teveel op het individuele schuld- of ongevalmodel, terwijl zij meer naar een maatschappelijke schuld- of ongevalmodel neigen (Vranken, Geldof, & Van Menxel, 1998). In de omgang met instituties vormt dit een reëel probleem omdat men dan vaak scherp tegenover elkaar staat in de verwezenlijking van rechten van jongeren. We zien wel dat actoren als armoedeverenigingen een sterker mandaat krijgen, zowel via andere actoren die hen meer aanzien als partner, maar ook omdat ze jongeren bereiken die anderen niet of nauwelijks bereiken.

Heel wat jongeren hebben heel negatieve ervaringen met OCMW, JAC, CLB enz. Die komen bij ons en die vragen ons er ook bij in contacten met anderen omdat we ook resoluut opkomen voor hun belangen. (jeugdwerkers)

Bovendien speelt hier de begeleidingsstijl een bijzonder grote rol. De flexibiliteit van de begeleiders wordt meermaals aangehaald. Dit heeft te maken met hoe men naar het gedrag van jongeren kijkt. Dit stuurt de manier waarop men de jongere tegemoet treedt. In die zin is er een spanning tussen enerzijds de jongere als centraal sturend ten aanzien van zijn of haar eigen traject, of dit veel meer te structureren vanuit wat de begeleider zelf belangrijk vindt. Veel respondenten geven aan dat hier veel fricties rond bestaan. Dit is ook gelinkt aan het andere thema van de ‘persoonsgebonden’ insteek voor samenwerking. Verschillende uitingsvormen komen aan bod rond dit spanningsveld.

Sommige, vooral actoren die heel nauw aansluiten bij de context van jongeren, leggen de sturing volledig in handen van de jongeren, andere actoren zijn meer beperkt door de structuur waar men zich in bevindt. Zo krijg je bv. spanning in zienswijze tussen jeugdwelzijnswerk en gesloten voorzieningen, waar er een veel striktere regelgeving aanwezig is. Toch zien we ook hier dat het geen zwart-witverhaal betreft en dat er speelruimte is om te onderhandelen.

We hebben het nog gehad over een jongere die recht had op een sociale woning met versnelde toewijs, maar ook daar werd die jongere overbevraagd ... “je bent wel 18, wat als je ruzie hebt met je buur, kan je dit wel betalen enz...” Dan denk ik “Zeg! De jongere is zelf enorm bereid en begeleid, hij heeft een wooncoach...” Ook al is het een sociale woning, toch wordt hem het vuur aan de schenen gelegd. We hebben dit wel gesignaleerd en gaan daar verder mee aan de slag. Het is wel triest om daarop te botsen. (praktijkwerker jeugdhulp)

Ook hier hangt het dan af van de wederzijdse bereidheid om even ‘uit de eigen structuur’ te denken op maat van de specifieke jongere. Dit sluit aan bij wat eerder is beschreven als de katalysator functie van bv. trajectbegeleiders in het jeugdwelzijnswerk, om op de spanning tussen enerzijds de vraag en het perspectief van de jongere en anderzijds de opdracht en het perspectief van de dienstverlening, te gaan werken (Naert & Colle, 2014).

Een belangrijk thema dat in relatie hiermee telkens terugkomt is de ruimte om ook te mogen falen en dit niet als reden te zien om de begeleiding af te breken of via een soort van roulerende rekening telkens ‘tegen’ de jongere te gebruiken. Voor heel wat respondenten is het belangrijk dat professionals er blijven staan als jongeren even afhaken en dat er ruimte is om terug de draad op te nemen.

Ik los ze soms ook hé als ze tegen mij zeggen “ik ben u beu, laat mij efkes met rust”, ik heb daar geen probleem mee, allé, ik los ze niet, ze weten dat ik dan ook niet zo schoon zeg “aja, als je nu zegt tegen mij “ik heb u niet meer nodig”, dan sluit ik het dossier af”, want dat gebeurt soms hé in de gewone hulpverlening, dan stopt het dossier. En bij mij stopt het dossier niet, het blijft open en dan komen ze terug en dan ga ik de volgende keer ook niet zeggen “maar ja, je had de vorige keer gezegd dat je me niet meer nodig had en nu kom je weer”, want zo gebeurt dat soms hé met hulpverleners. En dan denk ik, ja maar ja, los het, het zijn gasten, ik bedoel, dat is normaal ja. Het is net sterk dat ze nu wel terug die stap zetten, dat ze die hulpvraag hebben. Je gaat misschien sneller vooruit geraken. Afstand is soms nabijheid in de trajecten met jongeren. (praktijkwerker CLB netwerk)

We gaan eigenlijk op een zeer onvoorwaardelijke manier met gasten om, maar dat wil niet zeggen dat we daarom niet kritisch kunnen zijn. Onvoorwaardelijkheid gaat erom dat je ook in die relatie kunt spiegelen en bepaald gedrag ter bespreking stellen en daardoor het bredere geheel – waarom dingen soms fout lopen in andere instanties – daar proberen wij ook een stukje bruggen te bouwen en met gasten eigenlijk door die relatie een hefboom te proberen installeren naar een warme overdracht naar een andere organisatie. (jeugdstraathoekwerker)

Die zelfanalyse als sociaal werker (onafhankelijk van de sectoren onderwijs, jeugdhulp, jeugdwelzijnswerk) in de zin van fouten maken, twijfelen en zoeken, wordt telkens als wezenlijk aspect gezien en staat in schril contrast met een dominant kader van een 'wetende' professionaliteit.

Mij is er altijd geleerd als hulpverlener op het veld dat het enigste instrument dat je hebt om in te zetten is jezelf. Jezelf als persoon. Daar hangen een aantal heel positieve kwaliteiten aan vast, anders had ik nooit in die job gezeten. Maar daar hangen ook een aantal minder positieve kwaliteiten aan vast, die ook misschien nodig zijn om die job op te voeren. Maar je moet je daar wel van bewust zijn dat op het moment de gast primeert en dat jezelf als instrument dat dat een grote katalysator is voor het proces. Je moet opletten hoe je jezelf inzet. Het gaat hem om de gast en niet om mij en dat is ook een zeer groot spanningsveld. Soms is het beter om een stap achteruit te zetten in functie van het verbeteren van de situatie van de gast, maar die stap achteruit zetten blijkt voor sommige hulpverleners heel moeilijk. Soms worden er situaties besproken waarin ik zoiets heb van over wie gaat het nu eigenlijk? Gaat het om jouw verontwaardiging of gaat het om de gast. (straathoekwerker)

4.1.2 Invulling van continuïteit

Relationele continuïteit is belangrijk voor iedereen. Een vertrouwenspersoon hebben en hopen dat die tijd lang bij u blijft en behouden gedurende verschillende moeilijke momenten. Maatschappelijk werk is er vooral voor ouders, gedurende dag de ouders zien. Proberen zicht te krijgen op de kinderen en hoe zij zich voelen. In de vakantie ook langsgaan om ook kinderen een beeld van de hulpverlener bieden. Die vraagt hoe het is met u. (stafmedewerker alg. hulpverlener)

Continuïteit is een complex concept, waarbij er vaak in theorie onderscheid gemaakt wordt tussen verschillende vormen van continuïteit nl. relationele, informatie- en managementcontinuïteit (Haggerty et al., 2003; J. Naert, Roose, Rapp, & Vanderplasschen, 2017). Het uitgangspunt van veel van de dominante modellen van continuïteit is dat indien er aan deze drie vormen van continuïteit voldaan is, dit ook zal leiden tot de ervaring van continuïteit in ondersteuningsaanbod op het niveau van de jongeren. Het blijkt uit onderzoek dat de ervaren continuïteit op het niveau van jongeren complexer is en dat jongeren ook zelf actief vorm geven aan hun traject. De voorstructurering van het model is dus problematisch op zich.

Daar waar een subsidiërende overheid een overlap in middelen eerder aan de kaak stelt, pleit een respondent voor een zekere 'redundancy' en erkenning van de 'relationele continuïteit'.

Continuïteit doet veelal te veel lineair nadenken, er moeten eigenlijk meer stukjes overlap zijn. Zodat niet het één stopt, om dan het andere te laten beginnen. (medewerker lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

Begeleid wonen melden vaak aan vanaf 18 jaar en dan is er vaak nog een stukje gemeenschappelijk: warme overdracht, meekomen voor eerste contact. Soms al vooraf es langskomen bij het OCMW. Belangrijk is hoe je buiten het boekje werkt bij aanmelding voor 18 jaar, al es kennismaking met mw-er die het zal worden. Ook voor de hulpverlening kan opstarten. Wij kunnen al inzetten op kennismaking. (stafmedewerker alg. hulpverlening)

Als we inzoomen op wat professionals ons vertellen, dan zien we dat ze verwijzen naar een aantal van die continuïteitsaspecten, zoals bv. de fragmentatie van aanbod. Hier situeert zich een spanningsveld tussen organisaties (vaak fysiek) die dichterbij de leefwereld staan van jongeren, en organisaties die meer aanbodgericht werken en verderaf staan van deze leefwereld.

Organisaties zeggen dat zij vraaggestuurd werken, maar toch is er een bepaald hokje waarin zij dingen doen en niet doen. En dat werkt niet voor jongeren. Jeugdwelzijnswerk gaat meer buiten het hokje. (ervaringsdeskundige)

In 2.1 verwezen we al naar de invloed van processen van fragmentering en specialisatie in samenwerking, in het bijzonder m.b.t. de complexiteit van diverse, nieuwe functies op het terrein. Het probleem op niveau van de jongere gaat over de fragmentaire inzet van professionelen en het opdelen van die bepaalde functies, waarop een doorverwijslogica ontstaat. Hier zien we de frictie opduiken tot een leefwereldbenadering en een meer technische invulling van het aanbod voor jongeren. Dit gaat over een fundamentele spanning tussen een benadering die start vanuit de jongere zelf als volledig handelend individu tegenover een meer afgebakende technische benadering die uitgaat van een striktere opdeling van functies (jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp, onderwijs). Zo wijst iemand erop dat er transities merkbaar zijn die niet altijd voordelig zijn voor jongeren.

Awel, je weet dat ik pleit voor meer jeugdwelzijnswerkers en het niet opsplitsen van functies. Dus geen aparte trajectbegeleider binnen hetzelfde jeugdhuis en geen aparte dit of dat. Maar wel meer jeugdwelzijnswerkers die een hecht team worden op het veld. Je had dat vroeger ook hé [...]. En van daaruit kwamen de vragen en werd op die manier een traject opgestart. Dan werd niet binnen hetzelfde dak nog eens doorverwezen naar iemand anders, om dan op hun beurt nog een keer doorverwezen te worden naar een andere dienst. (straathoekwerker)

Professionelen geven aan dat het thema van continuïteit een groot probleem is voor de jongeren. Ze verwijzen naar heel veel overgangen waar dit niet goed verloopt op niveau van de jongeren. Er is voor hen een meer lange termijn begeleiding nodig die aanklampend werkt. Tegelijk geven ze aan dat dit aanklampen niet dient te gebeuren vanuit een belerende houding of met heel veel vooraf bepaalde verwachtingen. Men refereert hier naar het opnemen van het engagement om te blijven aanwezig zijn voor de jongere en beschikbaar zijn indien jongeren dat nodig vinden. Hier situeert zich ook, in de bevroegde organisaties, vaak een probleem omdat verschillende soorten aanbod dit niet inherent in hun werking voorzien hebben. Deze bevinding ligt in lijn met bestaand onderzoek rond continuïteit vanuit het perspectief van jongeren, waarbij de reëel ervaren continuïteit een centraal thema vormt (Naert, Roets, Roose, & Vanderplasschen, 2019). Een respondent benoemt het als volgt:

Eenzijds hebben we continuïteit van organisaties en hulpverleners en diensten, en alles wat er als hulp wordt voorzien, dit is nog iets anders dan dat wat als hulp wordt ervaren. De continuïteit van contextfiguren mag echt niet uit het oog worden verloren. [...] Op één of andere manier gebeurt dat vaak dat de context machteloos wordt gemaakt, minder zichtbaar. Dit is een actief proces, 'maken' lijkt iets actief, maar het gebeurt precies. Zeer betekenisvol voor jongeren als ze uit de jeugdhulp komen, dat die er ook nog zijn. (praktijkwerker jeugdhulp)

De meeste respondenten benadrukken het belang van continuïteit voor de jongere. Waar die continuïteit uit moet bestaan, is niet voor iedereen gelijk. Heel wat respondenten lijken aan te geven dat er voldoende overlap zou moeten bestaan tussen functies en dat er geen strikte opdeling is tussen deze functies. Zo blijven voor jongeren ook meer keuzeopties bestaan, bv. in de keuze tot wie ze zich richten en met wie het dan klikt. Sommigen benadrukken het belang van een warme overdracht om zo continuïteit te garanderen. Toch is het belangrijk dat er iemand is die voldoende kan aanwezig blijven om het geheel te overschouwen. Dit lijkt in eerste plaats belangrijk om het contact met de jongere zelf te blijven garanderen. Dit staat voor veldwerkers vaak in een spannende verhouding tot hun opdracht. Ook verschuivingen gedurende een bepaalde casus maken dit soms moeilijk. Zo geeft iemand aan dat een casus die overgaat van een vrijwillig kader naar een meer dwingend kader omwille van verontrusting, ook het risico draagt om complexer te worden door het aantal betrokkenen en vooral ook omdat de finaliteit verschuift van rollen, waardoor mogelijks het perspectief van de jongere meer op de achtergrond komt te staan (van der Laan, 2003).

Dat soms de regie en de verantwoordelijkheid om het geheel te overschouwen verandert overheen een traject. Als alles goed gaat, dan word je als CLB-er op de hoogte gehouden. Wordt het echt verontrustend, dan gaat dat naar de consulent jongerenwelzijn. Wordt het ook dwingend als er geen hulp wordt aanvaard. En dan merk je dat er in een traject verschillende mensen plots de verantwoordelijkheid krijgen om de afstemming te blijven bestendigen. En dat zorgt dan soms voor ruis. Dat gaat dan over gedeelde verantwoordelijkheid. Plots is het de verantwoordelijkheid van de consulent. De CLB-er vindt, ja maar dat gaat niet goed genoeg vooruit, ik zal het wel allemaal regelen. En op de duur weet je niet meer goed wie moet er nu de acties nemen om af te stemmen. (medewerker CLB netwerk)

Daarbij komt dat ook de eigen rol kan veranderen. Bijvoorbeeld als je als vertrouwensfiguur verontrusting moet melden.

Vooraf ook het luik, wie neemt eigenlijk dat perspectief van de jongere? Vanuit onderwijs is dat zeker ook een taak van het CLB. Maar daar zeg ik, soms komt men op dat luik van, je moet zowel verontrusting melden als CLB, maar je bent ook een vertrouwensfiguur. Dat is niet altijd even gemakkelijk he. (medewerker CLB netwerk)

4.2 Niveau organisaties

Ik doe ook een methodische cel. Wij staan echt wel stil bij dat interrelationele. Het is ook de bedoeling dat mijn collega's van het team de collega's een beetje besmetten met die visie van maatzorgmethodiek. Ik heb ook al vorming gegeven rond de persoonlijke aanpak en hoe je je hulpverlening wil vorm geven. (stafmedewerker alg. hulpverlening)

Het beleid is hier het laatste jaar gewijzigd. De persoon die aanmeldt blijft een actieve rol spelen. Vroeger werd er verwacht dat de jongere zelf aanmeldde. Zeker bij eerstelijnsdiensten kunnen zij er nu ook bij zijn de eerste keer. En zij blijven ook betrokken. Bij jeugdwelzijnswerk is dit ook zo. Dit vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid. Bij afbreken (en aanvankelijk akkoord van cliënt) wordt de verwijzer gecontacteerd. (praktijkwerker ggz)

Veel professionelen zijn het erover eens dat ook de eigen organisatie een grote rol speelt in het al dan niet aansluiting vinden bij jongeren en het opnemen van het engagement. Centraal staat het innemen van een lerende houding, waarbij je ook de eigen organisatie kritisch kan beschouwen en perspectief kan innemen van andere actoren. In de literatuur gaat het over het installeren van een organisatiecultuur of leefklimaat waar een kritisch lerende houding ook als positief wordt aanzien. De organisatie is met andere woorden de voedingsbodem om reflectie aan te moedigen of net niet. Een lerende organisatie zorgt ervoor dat er circulaire processen ontstaan die gevoed worden van onderuit, vanuit de dagdagelijks opgebouwde ervaringen en expertise (Naert & Colle, 2014). Het is met andere woorden niet alleen de verantwoordelijkheid van de individuele medewerker om kritisch te zijn over de eigen houding.

Dit vergt ook het telkens opnieuw bevragen van de eigen contouren van de organisatie en dat ook toelaten. Het belang van coaching wordt hier aangehaald, waarbij medewerkers ook uitgedaagd worden om na te denken over hun rol en visie.

Hangt er dan wel van af of er goede coaching is. Want wat merk ik, zowel bij eigen collega's, leerkrachten, leerlingenbegeleiders, maar ook van vzw Jong, Naft-begeleiders ofzo, wat wil jij betekenen voor de leerling en wat heeft die leerling nodig, die jongeren, of die jongere, als je het dan hebt over jeugdwerk hé. Want wat zie je soms, wat is de valkuil van ... ja, dat sommige mensen iets geven wat dat zij willen geven aan de jongere, en niet wat die jongere nodig heeft, maar ze geven iets wat ze willen geven, en graag geven en graag doen, maar is dat wat ze nodig hebben? (praktijkwerker CLB netwerk)

Ook de vraag naar afgrenzing op organisatieniveau stelt zich. Zo situeren veel discussies over opdrachten zich rond afscherming, in de zin van 'dit is mijn opdracht'. Dat kan in de weg zitten omdat 'de opdracht' complex is en situaties snel kunnen veranderen. Je hebt dus nood aan de mogelijkheid om snel te kunnen reageren en prioriteiten te veranderen. Dit is echter soms een conflictpunt omdat hier veel diversiteit zit tussen organisaties en tussen professionelen (ook binnen zelfde organisaties). Net daarom is het nadenken over visie en hier ook intern debat over toelaten iets wat een soort continuïteit zou moeten zijn. Deze opbouw dient ook en vooral te gebeuren aan de hand van wat men meemaakt in de praktijk of wat jongeren aanbrengen.

Dat leren is voor professionelen niet enkel een interne zaak. Organisaties zouden ook moeten inzetten op vormingstrajecten voor medewerkers. Men geeft aan dat daar vaak geen tijd en ruimte voor is en dat de vormingsbudgetten onvoldoende zijn om meer uitgebreide vormingen te volgen. Studiedagen blijken wel goed voor het element van uitwisseling en eens proeven van iets, maar vaak gaan deze niet diep genoeg om wezenlijk over iets uit te wisselen en na te denken. Dat hangt ook terug samen met de organisatie zelf, die dit dient te stimuleren. Een aantal respondenten geven aan dat ze dit binnen de organisatie te weinig ervaren.

Als je ziet dat de mensen waarover het gaat afhaken, hoe komt dat? Ja, dan moet je daar ook mee aan de slag gaan als organisatie. En dat vind ik soms in de sociale sector (luide zucht)... "jaja, het gaat niet, het is een moeilijke doelgroep, hé". (praktijkwerker CLB netwerk)

In integrale begeleiding zien wij veel Roma-gezinnen. Die jongeren hebben bij jeugdwelzijnswerk niet veel aansluiting. Roma is op 16 j zwanger worden en gezin uitbouwen. Zij willen geen jeugdwerking, zij zitten in een volwassenwereld. Hebben wij oog voor cultuur doorbrekend werken of blijven wij vanuit onze cultuur zaken aanbieden? [...] Jonge vluchtelingen, zij willen werken, geen jeugdwelzijnswerk. Wat is dan beste, hen aanpassen of omgekeerd? Je moet minimaal bij hen aansluiten. Moet je dan weer naar aparte werkingen gaan? Misschien wel om een brug te bouwen. (stafmedewerker alg. hulpverlening)

Bij werken met zeer kwetsbare gezinnen moet de organisatie draagkracht geven aan medewerkers. Dat is soms het nadeel van zijprojecten maar dan niet altijd ingekapseld in je team en dan zit je enkel met jezelf. Belangrijk dat je organisatie je steunt en je bent niet de vreemde eend in je organisatie. (beleidsmedewerker Stad)

De meeste respondenten merken ook visieverschillen in de eigen organisatie rond het omgaan met jongeren. De spanning tussen jongeren aanpassen aan de organisatie of de organisatie aanpassen aan de jongere is ook voelbaar in de eigen organisaties. Vooral de voorstructurering van aanbod lijkt soms het aangepast werken met jongeren in de weg te zitten. Dit is niet nieuw en wordt in het kader van de jeugdhulpverlening ook al aangetoond (de Vos, 2015).

Ik heb dat ook elders meegemaakt, bij drughulpverlening. Intakegesprek kon wonderwel meteen. 3,5 uur met het openbaar vervoer. Intake, maar ik mocht niet mee naar binnen. Het gesprek heeft 5' geduurd. Zij stelden persoonlijke vragen en hij was daar niet klaar voor. Hij is op agressieve toon beginnen praten. En zij zeiden, hij is er niet klaar voor. Je moet erg voldoen aan de voorwaarden voor je geholpen wordt. Ik begrijp wel, je hebt ook een handelingsplan, er zit ook druk op van de Overheid om je te houden aan de voorwaarden. Maar dat creëert heel wat drempels. Ik denk dat wij nog veel meer zouden kunnen helpen als er wat minder drempels zouden zijn. De jongen had niet verwacht dat ik niet mee binnen zou mogen. Ik had dit wel verwacht, ik had hem dit ook gezegd. Ik zag hem vertrekken, en ik zag het al aan zijn houding. Nog altijd na 2 jaar ben ik de enige bij wie hij rustig blijft. En als ik er bij ben, kan ik hem aanspreken op zijn gedrag en zijn toon. Maar hij aanvaardt dat van niemand anders. Dus op

dat moment is een vertrouwenspersoon die meegaat belangrijk. (praktijkwerker jeugdwelzijnswerk)

De inzet van middelen vanuit beleidskant speelt ook een rol en heeft een sterke invloed op hoe organisaties zich positioneren. De regiefunctie van overheden is eveneens toegenomen. Mensen geven aan dat ze heel vaak in verantwoordingslogica's gevangen worden, waardoor de ruimte om aan te sluiten onder druk komt te staan. Dit is een gekend spanningsveld, ook Andries Baart geeft aan dat bureaucratie en controlesystemen gebaseerd op soms sterk reducerende indicatoren, ervoor zorgt dat de ruimte om echt present te zijn op het veld, op de plaatsen in de stad waar jongeren bewegen, onder druk komt te staan (Baart, 2004). Vooral respondenten die dicht bij de jongeren in kwetsbare situaties werken, geven aan deze druk te ervaren.

4.3 Niveau samenwerkingen

Wanneer we dieper ingaan op de inhoudelijke invulling van samenwerkingen besluiten we dat organisaties samenwerken op casusniveau of eerder thema gebonden (bv. drugpreventie), of puur in functie van de uitbouw en verkenning van good practices. Naast een inhoudelijke invulling halen we al eerder ook samenwerking als organisatiemodel aan, dat vooral vanuit een efficiëntiebeleid gestuurd wordt (cf. installeren van nieuwe functies). In 3.3 halen we tevens de betekenis aan van deze verschillende doelen in relatie tot diverse netwerken en samenwerkingen en hoe dit mogelijke spanningen blootlegt. Opnieuw besluiten we dat vooronderstellingen over elkaars werking de samenwerking over sectoren heen hypothekeert.

We zien die vooronderstellingen meermaals terugkomen in de interviews. Vooral sectoraal of over bredere organisaties heen heersen vaak ideeën die een bredere samenwerking bemoeilijken. Tegelijk halen mensen ook reële casussen aan waar ze tonen waar fricties zitten. Een consensus bestaat er wel over de noodzaak om kennis op te doen over elkaars aanbod en de visies waarmee men werkt. Dialoog staat hier centraal, waarbij sommige respondenten ook benadrukken dat dit niet betekent dat er een consensus dient nagestreefd te worden. Het mag botsen, maar het gesprek moet aangegaan worden. In de praktijk zien wij dat net het botsen uit de weg wordt gegaan, waardoor er onderhuids wrevel blijft bestaan en er uiteindelijk fundamenteel weinig verandert in de samenwerking.

Ik ben altijd een grote voorstander van dialoog. Van mij mag het er soms stevig tegenaan gaan. De dialoog die ik vandaag de dag mis. Als je nu iets zeg, ben je altijd tegen iets. Terwijl dat ik iets heb van ik ben niet tegen iets, ik ben vooral pro goed jeugdwerk, goed jeugdwelzijnswerk. En ik wil daar discussie mee aangaan. (straathoekwerker)

Er wordt duidelijk aangegeven dat er te weinig geïnvesteerd wordt in samenwerking. Er is volgens respondenten een fundamenteel probleem met middelen. Dat betekent concreet dat er geen tijd genoeg is om die dialoog ten volle aan te gaan. Men vervalt dan in pragmatische oplossingen of symptoombestrijding, die net terug in strijd zijn met maatwerk voor deze jongeren. Voor sommige respondenten is samenwerking om die reden ook ondergeschikt aan het opbouwen van een goede

relatie en een mandaat samen met de jongere. Er wordt gesteld dat er ook een verandering merkbaar is op dit punt, waarbij bv. beginnende medewerkers voorheen eerst actief contacten dienden te leggen met de jongeren, in de buurten waar de jongeren zich bevinden en vandaaruit contacten opbouwen, is hier een switch naar eerst de diensten leren kennen en daarna de jongeren. Deze omkering kan problematisch zijn omdat er dan al teveel vanuit structuren wordt gedacht en te weinig oog is voor wat jongeren zelf aanbrengen.

Een respondent benadrukt echter ook dat het belangrijk is om te investeren in interpersoonlijke contacten tussen diensten en basiswerkers, om zo te kunnen leren uit verschillende perspectieven van organisaties.

Besluitend kunnen we stellen dat er geen duidelijke overeenstemming is over wat samenwerking dan is en lijkt het iets dat wordt bepaald door tijdelijke constellaties gelinkt aan specifieke casussen. Via samenwerking op casusniveau volgen er confrontaties tussen professionals die zowel positief als negatief kunnen verlopen. Respondenten geven aan dat er op die manier persoonlijke netwerken ontstaan waar men couranter mee samenwerkt, omdat men weet dat die mensen flexibeler zijn of min of meer op dezelfde manier naar jongeren kijken.

4.2.1 Ongelijke posities of mandaat

Er zit veel verschil tussen de mensen. Heeft jeugdwelzijnswerk wel de expertise om een goede verwijzing te doen? Een goede vraagverheldering is nodig. En het is om het even waar dat gebeurt. (praktijkwerker CLB)

NAFT organiseert zich, maar er zijn wrijvingen met CLB. CLB is er maar toch verwijst NAFT naar een psychiater. En CLB kan wel NAFT inschakelen maar zij bepalen niet de inhoud van NAFT. (praktijkwerker CLB)

“Wie zijn jullie?”. Wij worstelen hier mee in contact met anderen. De erkenning, u au serieux nemen als het gaat over externe diensten. Wij zijn een klein team en niet overal gekend. Je moet het uitleggen, wie wij zijn, waarvoor wij staan. Het heeft ook te maken met aanzien. Bijvoorbeeld het verschil met een dienst rechtstreeks onder Stad of overheidsdienst, ambtenaar (jeugdstraathoekwerker). Wij kunnen enkel klacht neerleggen en zij behandelen dat dan intern. Er is een verschil in mandaat tussen jeugdwelzijnswerk en tussen straathoekwerker Stad. De jeugdwerker bij politiecontrole wordt weggestuurd, terwijl de straathoekwerker wel mag blijven staan. Het aanzien hebben, zeker. Ook als wij vertrouwenspersoon zijn om op bepaalde gesprekken aanwezig te zijn. Sommigen willen dit niet erkennen. Of denken dat wij slecht gedrag gaan goedpraten en gaan versterken en hand boven hun hoofd houden. Maar niet zien dat wij achter de scenes wel constant in gesprek gaan. Straffen is onze rol niet. Dat wij wel op zachte manier inzichten proberen geven. Politiediensten willen info krijgen. Dat is omdat de jongeren ons vertrouwen dat wij

meer weten en als wij dit doorvertellen zijn wij vertrouwen kwijt. (stafmedewerker jeugdwelzijnswerk)

Er zit ook verschil op hoe men kijkt naar elkaars rollen in samenwerking. Respondenten geven aan dat er vaak weinig respect is voor hun positie in communicatie met bv. grotere instituties zoals OCMW of CAW. Bijvoorbeeld in de bespreking van een casus worden professionelen die bv. komen vanuit jeugdwelzijnswerk of de armoedeverenigingen vaak aangesproken vanuit een vooronderstelde visie op hun professionaliteit die sterk kan botsen met hoe deze mensen zelf hun positie en professionaliteit zien en invullen.

Bij een casus met een jongere waarbij ik betrokken was en samen met twee organisaties in de jeugdhulpverlening (aangepast wegens geanonimiseerd) ging men ervan uit dat ik dan de bezoeken ging doen aan het ziekenhuis, terwijl mijn relatie met de jongere veel diepgaander is. Ik werd als het ware gewoon ingeschakeld door hen. (trajectbegeleider jeugdwelzijnswerk)

Ja, ik heb gemerkt dat zij denken dat het puur vrije tijd is. Welzijn komt in hun ogen niet aan bod. Tot ik uitleg gaf dat het gericht is naar trajectbegeleiding, dat wij werken vanuit theoretische kaders. Wij hebben ook een deontologische code, beroepsgeheim. Dan pas heeft men zoiets, jullie zijn toch professioneel bezig. (praktijkwerker jeugdwelzijnswerk)

Dit duidt erop dat er in samenwerkingsverbanden bijzondere aandacht dient te gaan naar het expliciteren van de rollen en te werken aan gelijke posities in de samenwerking. Dialoog is belangrijk, maar ook conflictueuze materie dient zijn plaats te krijgen. Bepaalde respondenten vanuit de leefwereld geven aan dat grotere organisaties zich heel snel aangevallen voelen bij signalen vanuit de leefwereld.

We hadden een filmpje gemaakt samen met jongeren rond het begeleiden van jongeren door het CLB. We hebben geprobeerd ze uit te nodigen. Maar twee uur voor het gesprek hebben ze afgezegd. [...] Ze voelen zich direct aangevallen. Dat merk je bij heel veel grote organisaties zoals CLB, OCMW. Dat het direct heel aanvallend binnenkomt, tenzij dat je iemand heel goed hebt, dat je de juiste persoon vindt die dat goed kan aanbrengen en dat is ... zucht. (jeugdwelzijnswerker)

Hier wordt duidelijk hoe dit ook gaat over machtsopbouw van onderuit, waarbij ook via politieke weg druk kan gezet worden op actoren om toch aan de tafel te komen en in dialoog te gaan. Dit staat sterk in relatie tot politiserend werken, waarbij strategisch macht opgebouwd wordt om beluisterd te worden (Debruyne, Van Bouchaute & Naert, in Press). Dit is vanuit het perspectief van leefwereldactoren niet altijd zo evident omdat je strijd aangaat met grotere instituties die veel meer reële macht hebben dan kleinere actoren. Dit element dient ook in samenwerking en de opbouw van netwerken meegenomen te worden.

4.2.2 Sterk persoonsafhankelijk

Een terugkerend element en sterk gelinkt aan de visie zoals hiervoor beschreven, is de persoonlijke invalshoek. Dit bepaalt in sterke mate de contacten die men opbouwt met andere diensten het kennen van elkaar en de manier waarop vorige communicatie en samenwerking verlopen zijn. Om bovendien een stap verder te gaan en ook onderling een kritische houding aan te nemen, is er volgens respondenten al een groot onderling vertrouwen nodig.

Om dat te kunnen doen moet je verdomd goede contacten hebben binnen die instanties. Vaak gaat het hem echt om de goodwill van één enkele persoon soms, of dat heel hun traject slaagt of niet. Soms een telefoontje naar [de psychiatrie] dat kan zo verschillen, afhankelijk van wie dat je hebt aan de andere kant van de lijn. (straathoekwerker)

Sommige respondenten vinden dat dit een realiteit is die ook moeilijk te veranderen is. Anderen geven aan dat dit problematisch is, o.a. omdat deze sleutelfiguren ook niet zomaar vervangbaar zijn. Als die personen weggaan verlies je ook dat perspectief in die organisatie.

Nu vind ik nog teveel, je merkt dat ook bij de consultants, bij jeugdwerkers, bij iedereen, dat er nu veel gelinkt is bij wie je te pakken hebt. En dat vertraagt soms veel omdat er een aantal schakels zitten in de organisatie die minder hetgeen doen wat ze moeten doen en als die persoon dan wegvalt, dan verdwijnt ook al hetgeen die persoon doet. (praktijkwerker CLB netwerk)

Dit stelt ook opnieuw de vraag naar het doel van samenwerking. Vaak zien we dat veldwerkers weinig echte connectie hebben met netwerken of grotere organisatorische samenwerkingsverbanden. Zij staan in de dagdagelijkse praktijk en hebben daar heel concreet de andere diensten nodig. Samenwerking lijkt zich dan ook eerder op te bouwen vanuit reële casussen en aan de hand van wat er nodig is op een bepaald moment in het traject van een jongere.

4.2.3 Voorstructurering

Concreet zorgt voorstructurering van het aanbod voor spanningen in samenwerking, omdat bepaalde actoren te strikt vasthouden aan de structuren en te weinig openstaan voor het creëren van ruimte voor jongeren. Wat opvalt is dat het soms ook niet gaat over hele zware en ingrijpende wijzigingen. Soms lijkt het zo dat een beetje perspectief innemen voor heel veel verschil kan zorgen op casusniveau. In relatie tot een complexe casus stelt iemand:

Zoals ik het zie, werkt JAC maar hebben zij meer aansluiting bij witte jongeren. Onze jongeren daar hebben zij geen voeling mee, vinden er moeilijk aansluiting bij. Het is te gestructureerd, afspraak, tijd... Je kan niet zomaar binnenwandelen en dan meteen een gesprek hebben. Bv. binnen half uur terug, ok, maar als het na zoveel dagen is, haken zij af. Als de jongere hulp wil, moet het nu of zij haken weer af: "zij willen mij niet helpen". Die structuur is belangrijk voor veel

mensen maar voor jongeren is flexibiliteit nodig. Als je dat niet hebt, haken veel jongeren er op af. En voor andere jongere is dan die structuur misschien wel belangrijk. Maar voor mijn jongeren moet ik meteen iets doen, of meteen terugbellen. (praktijkwerker jeugdwerkzorg)

4.2.4 Verschil in ritme en afstemming

Bij verwijzing van een jongere naar een andere organisatie, zijn er vaak spanningen omdat de verwachtingen niet zijn afgestemd. Iemand die verwijst, verwacht vaak meteen actie, dat er direct iets gebeurt. Terwijl vragen als, wanneer ingrijpen, waarom en hoe ingrijpen, best worden afgestemd. Vaak ontbreekt deze afstemming vooraf.

[Casus onrustwekkende verdwijning] Childfocus heeft weg om politie te bereiken. Wij moeten bij de politie via onthaal gaan en worden afgescheept. Een aantal zaken worden niet au serieux genomen omwille van anderstaligheid. Bijvoorbeeld geen tolk in lockdown en dat als excuus nemen. Ik mocht niet mee met mama de aanmelding gaan doen. Excuus dat het niet mocht met 3 personen terwijl dat anderen dat wel mochten. Ik heb wel apart een verklaring mogen afleggen. Ik heb dat gevraagd aan de zus, wat ik mocht zeggen, niet mocht zeggen. Ik vond dat wel niet ideaal. Ik praat liever niet over de situatie zonder dat de jongere daar bij zit. Omdat je iets kan zeggen waar zij niet mee akkoord zijn en kunnen niet ingrijpen. (praktijkwerker jeugdwerkzorg)

Conflicterende visies, zoals eerder uitgebreid omschreven, hoeven echter niet altijd problematisch te zijn. Daar waar bv. jeugdwerkzorg een vrijetijdsvorm houdt en hulpverleners eerder aanklappend werken, fungeren beiden in het belang van de jongere. Door dit naar elkaar te expliciteren, kan er complementair gewerkt worden en is er steeds een plaats waar de jongere op dat moment nog terecht kan. Er kan wel een nood zijn bij een jongere, maar als deze het op dat moment niet ziet zitten, is er tijd en plaats nodig waar de jongere toch nog terecht kan. Dit uitklaren onder elkaar vraagt ook bij de praktijkwerkers ruimte en tijd. Tijdens een crisismoment is de emotionaliteit bij iedereen (te) hoog. Tijdens interviews kan dit in alle rust, maar wel met een kritische blik naar zichzelf en de ander, op tafel komen. Dit vraagt mandatering om elkaar te mogen bevragen en het oneens te kunnen zijn. Het benoemen van conflictueuze situaties of conflicterende visies wordt als niet evident of zelfs niet haalbaar omschreven door sommige respondenten. In een tweede onderzoeksjaar, waar we ook effectief willen aan de slag gaan met interviews, is dit een aandachtspunt waar we willen op inzoomen.

4.4 Maatschappelijke tendensen met impact op aanbod en samenwerking

Respondenten verwijzen ook naar grotere maatschappelijke veranderingen die een rol spelen en die rechtstreeks impact hebben op hoe het aanbod aan jongeren in kwetsbare situaties kan vorm krijgen.

- Besparingslogica's
- Beheersingsystemen die worden opgelegd (registratiedruk en de efficiëntie en effectiviteitslogica's)
- Het ontbreken van voeling met de complexe praktijken in de leefwereld vanuit beleidsactoren. Maar ook de vraag naar openheid om de expertise op het veld voldoende mee te nemen.

Ik vind dat de Stad zich absoluut niet als lerende opstelt, inzake participatie, jongerenwelzijn. Ik heb niet de indruk dat ze luisteren; er wordt iets uit de mouw getoverd, middelen ertegenaan gesmeten en iedereen is tevreden: "we hebben deze crisis kunnen vermijden en op naar de volgende". (praktijkwerker jeugdwelzijnswerk)

Zij [VDAB, OCMW] staan ook onder druk van politiek omwille van de lijn die uitgetekend wordt: efficiëntie, meer afstand. Wie buiten de lijntjes kleurt wordt naar een andere dienst verplaatst of weggemoffeld. Bijvoorbeeld bij de VDAB omdat ze nog een sms hebben gestuurd. En dan moet je weer van 0 af aan beginnen. (stafmedewerker jeugdwelzijnswerk)

Sommigen houden zich te strikt aan regels en kan je geen contact mee hebben. En anderen wringen zich in 1000 bochten. En vooral die mensen moet je zoeken en gebruik van maken. Veel naar dezelfde personen bellen binnen OCMW, VDAB, politie, RVA. Mensen die het goed menen en geduld willen opbrengen.

Aan de andere kant, werkwinkels werkte goed en hadden maatschappelijk nut. Je kon toen nog terecht. Binnenkort is VDAB enkel nog telefonisch te bereiken en is dus super drempelig. (stafmedewerker jeugdwelzijnswerk)

Dit luik dient in de toekomst nog sterker uitgewerkt te worden in samenwerking met de praktijk. Respondenten verwijzen in hun antwoorden vaak naar structurele oorzaken, zowel op het niveau van jongeren, maar ook in relatie tot samenwerking en netwerking. In de leefwereldgerichte interviews en acties zullen we dit punt thematiseren samen met de diverse praktijken.

5 Conclusie analyse

We merken dat wat er op de werkvloer gebeurt, sterk bepaald wordt door het organisatie- en overheidsbeleid. Bij de respondenten merken wij veel bereidheid om samen te werken en dit om de jongeren in kwetsbare situaties te bereiken en aan hun noden tegemoet te komen. De bereidheid omzetten in effectieve verandering botst echter op micro-, meso- en macrofactoren en het onvoldoende ruimte vinden en nemen om hier beweging in te krijgen.

Onderzoek rond joined-up werken en samenwerkingsnetwerken toont ook aan dat frontliniewerkers onder druk komen te staan van meer gevestigde, geïnstitutionaliseerde of grotere organisaties die agenda's doordrukken. Deze spanning is er, de mate waarin deze ook gethematiseerd kan worden is essentieel (J. Naert et al., 2018; Roets et al., 2016). Dit vergt een referentiekader, een globalere gedeelde visie als toets om het reële veldwerk aan te koppelen en debat toe te laten. Dit betekent in essentie een doordenken rond een aantal spanningsvelden en fricties tussen lokale actoren niet ontwijken, maar een doordenken vanuit het perspectief van de jongeren zelf en de rechtstreeks betrokkenen.

Eén van de redenen van moeilijke samenwerking lijkt zich te situeren op de spanningen tussen perspectieven van professionelen en/of vrijwilligers in de verschillende sectoren. Tegelijk is er duidelijk sprake van aannames tegenover elkaar en bepaalde vooronderstellingen over andere organisaties. Het benoemen van deze onderlinge verschillen wordt aanzien als moeilijk of soms onhaalbaar. We zetten in het schema enkele van deze spanningen scherp tegenover elkaar. We willen hier verder mee aan de slag in interviews om in te gaan op de barrières die zich op deze spanningsvelden bevinden. In die zin is de tabel hieronder een aanzet tot verdere verdieping en reflectie over de reële praktijken die zich ontwikkelen met en voor jongeren in kwetsbare situaties.

Leefwereld perspectief	Technisch psycho-diagnostisch perspectief
‘Het probleem’ is te ontdekken in de leefwereld samen met de mens waarover het gaat, in een brede sociaal economische context	Het probleem wordt intrapsychisch en diagnostisch omschreven en beperkt zich tot individu als insteek
Een meer gelijke verhouding waarbij co-constructie van het traject centraal staat (zoeken)	Ongelijke verhouding tussen de cliënt en de deskundige hulpverlener (weten)
Groei van jongeren gaat over brede emancipatie: biografische, institutionele, politieke competenties	Eerder probleemoplossend naar specifieke inhoud: psychisch, sociaal, gedrag, ...
Dynamisch: steeds in beweging door continu afstemmen met jongere en context	Statisch: behandelingsmodule, vast hulpaanbod, pakket-denken
Hier en nu (tempo aangepast aan jongere)	Zelden hier en nu beschikbaar (vaak te snel of te laat vanuit beleving van jongeren)
Open en onvoorspelbaar	Controle en voorspelbaarheid (bv. Inplannen wat je nodig zal hebben)
Nadruk op sociale rechtvaardigheid	Gedepolitiseerde sociale zorg

Het koppelen en bespreken van acties (zowel op organisatieniveau als in samenwerkingsverbanden) in relatie tot het aansluiten op de leefwereld van jongeren, kan ervoor zorgen dat zaken of situaties die nu moeilijk bespreekbaar zijn, wel gethematiseerd worden. Bovendien kan dit het inzicht vergroten dat niveaus niet los van elkaar opereren. Als er bottom-up gedacht wordt en dat centraal komt te staan, dan kunnen we ook enkele lijnen introduceren die als toets kunnen dienen om samenwerking op verschillende niveaus aan af te meten. Dit is ook beschreven in het kader van trajectbegeleiding in het jeugdwelzijnswerk, waarbij wordt vastgesteld dat er geen enkel aanbod of interventie alleen maar gevolgen heeft op microniveau, maar ook altijd zou gepaard moeten gaan met impact op institutioneel en beleidsmatig niveau (Naert & Colle, 2014). De vraag is wel of de evolutie naar rationalisering van de zorg deze ruimte niet afsluit en dus gesegmenteerd gaat werken. Hoe dan ook kan samenwerking die gebaseerd is op een inhoudelijke visie ook afgetoetst worden op die verschillende niveaus.

1. In hoeverre verbreedt de samenwerking het perspectief van sociaal werkers in functie van de diverse groep jongeren in kwetsbare situaties in de stad?
2. In hoeverre veranderen ook de organisatieloga's door samenwerking, bv. in het verbreden van flexibele ruimte voor medewerkers?
3. In hoeverre is er ook beleid dat zich herpositioneert als partner van deze middenveldactoren en die ook de kritische stem van onderuit serieus neemt?

Ultiem is de hoeksteen altijd: in hoeverre slagen we erin om de grondrechten te verwezenlijken van alle jongeren in de Gentse stad?

Rechten worden niet gegeven. Soms zijn er wel welwillende schepenen of ambtenaren. Er wordt soms wel wat proactief gewerkt. Maar rechten van die groepen [Roma, vluchtelingen] zullen niet te allen tijde opgenomen worden. Je moet durven op tafel kloppen. Je kan dat op verschillende methoden doen, onder de radar of publieke actie voeren. Jeugdwelzijnswerk in Gent werkt weinig structureel. Er gebeurt wel structureel werk bv. jaarverslag en signalenbundel. Maar in hoeverre maakt dat indruk?

Jeugdwelzijnswerk komt bij Schepenen jeugd en jeugddienst. Ik geloof niet dat die weg veel zoden aan de dijk brengt op vlak van welzijn. Het ligt niet op de juiste tafels beleidsmatig. (...) Jeugdwelzijnswerk zit bij jeugd maar welzijnsmateries zitten verspreid over 2 tot 3 andere Schepenen. Zij zijn er niet goed op georganiseerd. (vrijwilliger)

Gent kent hoge werkloosheid en schoolproblematiek. Met heel veel jongeren in dak- en thuisloosheid. Is jeugdwelzijnswerk in Gent wel goed georganiseerd op structureel sociaal werk? Ze werken er rond, maar via klassieke wegen van beleidsbeïnvloeding, is dit altijd zo succesvol? Maar politiserend jeugdwerk? Neen niemand, wel Jong Gent in Actie. (vrijwilliger)

Het is nog steeds de jeugdwerker via de gebiedswerker die stem van jongeren overbrengt. Jeugdwerker is spreekbuis van jongeren ipv jongeren zelf een stem te geven. Misschien jongeren mobiliseren dat zij de stem zijn van zz. Structureel werk ja, maar politiserend sw, neen. Als je dat meer doet, zou je ook meer jongeren bereiken. (vrijwilliger)

DEEL 4: Acties 2021-2022

1 Van verkennen over verdiepen naar acties

Concurrentie is niet nodig. Wel een gedeeld leerplatform. Welke deontologische contouren, wat kunnen wij leren van elkaar? Wat is ieders job? Dat soort concurrentiestrijd is niet nodig. Zij zitten met gelijkaardige issues. (vrijwilliger)

Het eerste onderzoeksjaar toont de relevantie van dit onderzoek. Jongeren in kwetsbare situaties worden onvoldoende bereikt. Aangezien de complexiteit van de situaties met zorgen op heel wat domeinen, is samenwerking tussen organisaties nodig. Dit leidt ons naar het belang om verder in te zetten op de samenwerking tussen organisaties en tussen actoren over de sectoren heen.

Bij actieonderzoek verloopt het onderzoek samen met actoren. In het eerste jaar maken wij doorheen de contacten verbinding met deze actoren en leggen wij de basis om in het tweede jaar tot experimenten te komen.

Uit deel 3 blijkt dat er een zeer grote complexiteit is. Dit is niet zomaar met een actie op te lossen. En dit is nog minder op te lossen met bijvoorbeeld één methodiek of bepaalde aanpak. Het is eerder leren met elkaar spreken over de complexiteit i.p.v. deze te proberen vereenvoudigen. Het is de complexiteit omarmen. Op die manier leren de betrokkenen zich bewegen binnen deze complexiteit, zich telkens weer vragen stellen, reflecteren... Het leidt tot een afstemmen en bundelen van krachten om zo flexibel in te spelen op de noden van jongeren.

Daarom willen wij in het tweede onderzoeksjaar inzetten op het op tafel brengen van deze complexiteit, hierover reflecteren en kritisch dialogeren. De resultaten uit onderzoeksjaar 1 geven voeding en onderbouwing.

Wij kiezen bij de acties ook voor het sectoroverschrijdend samenbrengen van actoren uit jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp en onderwijs. Uit de interviews blijkt dat dit tot op heden vrijwel niet gebeurt terwijl er net daar veel spanning op zit en het werkveld er ook nood aan heeft. Ook voor jongeren is dit noodzakelijk. Jongeren zijn nu nog te veel de dupe van geen, een slechte samenwerking of een samenwerking tussen organisaties en sectoren waarbij de thema's niet op tafel komen en er fundamenteel weinig verandert: jongeren krijgen onvoldoende antwoord op hun noden en komen niet aan hun rechten.

1.1 Leefwereldgerichte interviews

Het gaat te veel OVER jongeren, vanuit professionele bril. En de stem wordt wel ingebracht vanuit jeugdwelzijnswerk, maar het is niet de jongere zelf. (beleidsmedewerker Stad)

Wij starten met twee experimenten gebaseerd op de inzichten uit onderzoeksjaar 1, waarbij reflecteren centraal staat. 'Reflecteren is het terugkijken, bespiegelen overdenken en zoeken naar

betekenis van wat men heeft gezien, ervaren, gedacht of gedaan en daaruit lering trekken' (Voogden & Kuyvenhoven, 2010 geciteerd in Rietveld & van Rooijen-Mutsaers, 2012, p.2). Dit reflecteren gebeurt via een intervisietraject. Hendriksen omschrijft intervisie als 'collegiale ondersteuning met betrekking tot onderlinge advisering bij werkproblemen in een leergroep bestaande uit gelijken die binnen een gezamenlijk vastgestelde structuur tot oplossingen en inzichten tracht te komen in een zelfsturend en op reflectie gericht leerproces.' (Hendriksen, 2011 geciteerd in Hendriksen Consultancy, z.d.)

Er worden reeds intervisies georganiseerd. Zoals eerder aangegeven zijn deze vaak niet sectoroverschrijdend. Hier en daar bestaat er wel een dergelijk recent initiatief maar is men nog sterk zoekende. Bij twee opstartende intervisies worden we uitgenodigd om aan te sluiten en het proces over een langere periode te monitoren.

De intervisies krijgen een eigen inkleuring doordat wij het leefwereldperspectief van de jongere steeds in beeld brengen. Deelnemers aan een intervisie spreken sterk vanuit hun ervaringen. Aangezien alle deelnemers professionals zijn, gaat het over hoe zij alles beleven, wat voor hen werkbaar zou zijn, wat zij willen veranderen. Het perspectief en de nood van de jongere dreigt hierbij verloren te gaan. Als onderzoeker brengen wij de jongere in beeld. Wij brengen het leefwereldperspectief in zoals eerder beschreven in deel 1 (methodologie). Dit gaat verder dan enkel de stem van de jongere vertolken. Het gaat over de leefwereldgerichte visie inbrengen. Wij spreken dan ook van leefwereldgerichte intervisies.

Jeugdhulp werkt sterk vanuit het organisatorische en geeft geen antwoord op complexe en de chaos waar zij in zitten, niet op maat van hen. Dat is meerwaarde van het leefwereldperspectief en jeugdwelzijnswerk bouwt vertrouwen op van daaruit. Ze zouden moeten de winst in elkaars expertise erkennen. Er is een groot wantrouwen tussen 'maatschappijwerkers' en leefwereldwerkers. Jeugdwelzijnswerk vindt jeugdhulp te hoogdrempelig. En jeugdhulp vindt jeugdwelzijnswerk te chaotisch, je surft mee, alles ligt bij de jongeren, je neemt geen verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om elkaar daarin te begrijpen, en elkaars expertise te respecteren. Het is ook belangrijk dat je vertrouwen hebt in elkaar. (beleidsmedewerker Stad)

Wij begeleiden de intervisies en monitoren het proces. Wat brengt dit op? Tot welke verandering leidt dit? Van daaruit onderzoeken wij wat dit betekent voor de praktijkwerkers, organisaties en beleid. De bekomen data dienen als input voor de disseminatie en valorisatie. De monitoring gebeurt door registratie van bevindingen en regelmatige bespreking van deze bevindingen met de deelnemers. Deze participatieve aanpak garandeert een kader dat vanuit en met de praktijk ontwikkeld is en dus als werkbaar is bevonden.

Uit de resultaten van de interviews blijkt dat er een veelheid is aan samenwerkingsverbanden, netwerken, platformen. I.p.v. meteen een nieuw forum te creëren, opteren wij om te starten door aan te sluiten bij wat er al is. Wij opteren voor deze plaatsen waar zowel jeugdwelzijnswerk, jeugdhulp als onderwijs samenzitten. Wij bieden daar een traject aan van leefwereldgerichte intervisie.

De twee experimenten waarmee wij starten zijn Early Out en intervisie Nieuw Gent en sluiten aan bij reeds bestaande netwerken.

Early Out is een outreachend drugpreventieproject. Het project loopt in twee Gentse wijken en bestaat uit een samenwerking tussen De Sleutel en wijkorganisaties. Wij begeleiden het intervisietraject. De intervisie is themagericht nl. drugpreventie.

Een tweede intervisietraject start op in de **wijk Nieuw Gent** en is een wijkgerichte intervisie. De contouren voor de intervisie worden besproken op 16 september met de lokale actoren.

In de loop van werkjaar 2 exploreren wij het opstarten van 2 extra intervisietrajecten. Wij hebben hierbij oog voor een nieuw op te richten intervisiegroep via onze reeds bestaande contacten en via komende werkveldmomenten. Wij bieden een analoog leefwereldgericht intervisietraject als de reeds lopende. Experimenteren met leefwereldgerichte intervisies bij nieuwe netwerken levert data op m.b.t. het installeren van een dergelijk netwerk.

1.2 Uitwisselingsforum voor veldwerkers

En elke keer opnieuw moeten wij weer zeggen: “naast uwen gast staan, een vertrouwensband hebben dat is wat jullie doen. En af en toe misschien eens een zaadje droppen, en misschien wordt dat wel eens een boom of nooit een boom.” (beleidsmedewerker Stad)

Via de leefwereldgerichte intervisies bereiken wij een aantal werkers uit bepaalde organisaties en dit in een bepaalde wijk en/of rond een bepaald thema. Gent kent echter meer actoren. Bovendien wil dit onderzoek een zo ruim mogelijke impact hebben en opportuniteiten in Gent in beeld brengen. Hiertoe brengen wij de resultaten van werkjaar 1 en de opzet van werkjaar 2 op relevante fora in Gent.

Wij plannen eveneens een eigen werkveldmoment in najaar 2021. Resultaten van onderzoeksjaar 1 worden gepresenteerd aan een ruim publiek van Gentse actoren. Naast de presentatie gaan de deelnemers met elkaar in dialoog en is dit een aanzet tot het detecteren van concrete noden op vlak van samenwerking waar dit onderzoek op kan inspelen.

2 Werkjaar 2 als onderbouw voor werkjaar 3

Ik geloof niet dat je een systeem zomaar kan veranderen, dat is stapje per stapje. Maar via good practices kan je andere mensen meenemen in een verandering. (lerend netwerk onderwijs-jeugdhulp)

De resultaten van de interviews in werkjaar 1 leiden tot het opzetten van experimenten onder de vorm van leefwereldgerichte interviews in werkjaar 2. Het resultaat van de monitoring van deze interviews worden in onderzoeksjaar 3 omgezet in concrete disseminaties en valorisaties.

In dit actieonderzoek is de participatie van actoren essentieel. Dit betekent dat het proces telkens weer wordt bijgestuurd en vorm krijgt via de participatie van de deelnemers en dit gaandeweg. Een concreet plan voor werkjaar 3 is dan ook het resultaat van het proces van werkjaar 2. Het derde onderzoeksjaar wordt zo iteratief in de loop van komend onderzoeksjaar uitgewerkt.

Referentielijst

- Baart, A. (2004). *Een theorie van de presentie*. Boom: Lemma.
- Bouverne-De Bie, M. (2016). Progressief onderwijs: toen en nu [powerpoint]. Sociaal Cultureel Werk en Samenlevingsopbouw. Gent: UGent, Faculteit psychologische en pedagogische wetenschappen.
- Coussée, F., Bradt, L., Roose, R., Bouverne-De Bie, M. (2010). The emerging social pedagogical paradigm in UK child and youth care: Deus ex machina or walking the beaten path? *British Journal of Social Work* 40, 789-805. doi:10.1093/bjsw/bcn147
- Dartel, H. van (2012). *Naar een handelingsgericht ethiekbeleid voor zorgorganisaties: Een normatieve verkenning* [Dissertatie]. Van Gorcum, Assen.
<https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/19116>
- Debruyne, P., Van Bouchaute, B. & Naert, J. (In Press). "Listen very carefully, we will say this only once (again)" Doodlopende straten naar politisering in het sociaal werk. *Oikos*
- de Vos, K. (2015). *Voorstructurerings in de zorg: Een sociaal-pedagogisch perspectief op de evolutie in de omgang tussen opvoeders en jongeren in de bijzondere jeugdzorg*. (Phd), Ghent University, Ghent.
- Devlieghere, J., Roose, R. (2017). *De mythe van rationalisering. Over creativiteit en ambiguïteit in het sociaal werk*. Antwerpen – Appeldoorn: Garant.
- Fusarelli, B.C. & Lindle, J.C. (2011). The Politics, Problems, and Potential Promise of School-Linked Social Services: Insights and New Directions From the Work of William Lowe Boyd. *Peabody Journal of Education*, 86(4), 402-415.
- Grunwald, K., & Thiersch, H. (2009). The concept of the 'lifeworld orientation' for social work and social care. *Journal of Social Work Practice*, 23(2), 131-146.
- Haggerty, J. L., Reid, R. J., Freeman, G. K., Starfield, B. H., Adair, C. E., & McKendry, R. (2003). Continuity of care: a multidisciplinary review. *British Medical Journal*, 327, 1219-1221. doi:doi: 10.1136/bmj.327.7425.1219
- Hendriksen, J. (z.j.). *Intervisie: op zoek naar de kracht in jezelf om samen met anderen te leren*. Hendriksen Consultancy.
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qual Health Res*, 15(9), 1277-1288. doi:10.1177/1049732305276687
- Isaksson, C., Sjöström, S. (2017). Looking for 'social work' in school social work. *European Journal of Social Work*, 20(2), 191-202.
- Kunz, A. M. 2016. *The responsible methodologist. Enquiry, truth-telling and social justice*. New York: Routledge
- Naert, J., & Colle, P. (2014). *Waar gaan ze naartoe? Trajectbegeleiding van jongeren in een risicomaatschappij*. Tiel: Lannoo.
- Naert, J. & Debruyne, P. (2017) De gebreken van de geïntegreerde eerste lijn. Zonder zelforganisaties en vrijwilligers wordt hervorming maat voor niets. Sociaal.Net
<https://sociaal.net/opinie/de-gebreken-van-de-geintegreerde-eerste-lijn/>
- Naert, J., Roets, G., Roose, R., & Vanderplasschen, W. (2019). Youngsters' perspectives on continuity in their contacts with youth care services. *British Journal of Social Work*, 49(5), 1144-1161. doi:https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy103

- Naert, J., Roose, R., Rapp, R. C., & Vanderplasschen, W. (2017). Continuity of care in youth services: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 75, 116-126. doi:10.1016/j.chilyouth2017.02.027
- Naert, J., Roose, R., & Vanderplasschen, W. (2018). *Onderzoeksrapport Brugge(n) voor jongeren: kwalitatieve analyse van lokale netwerkontwikkeling tussen hulp- en dienstverlening aan jongeren in kwetsbare posities*. Retrieved from Gent: <http://images.bruggenvoorjongeren.be/20181024154541-onderzoeksrapport-bruggen-voor-jongeren-2018-1.pdf>
- Palinkas LA, Horwitz SM, Green CA, Wisdom JP, Duan N, Hoagwood K. (2015) Purposeful Sampling for Qualitative Data Collection and Analysis in Mixed Method Implementation Research. *Administration Policy in Mental Health Mental Health Services Research*. 42(5):533–544. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4012002/>
- Reynaert, D., Bouverne-De Bie, M., & Vandevelde, S. (2012). Between ‘believers’ and ‘opponents’: Critical discussions on children’s rights. *International Journal of Children’s Rights*, 20, 155–168.
- Rietveld L. & van Rooijen-Mutsaers K. (2021). *Wat werkt bij supervisie, intervisie en coaching?* Nederlands Jeugdinstituut.
- Roets, G., Roose, R., Schiettecat, T., & Vandenbroeck, M. (2016). Reconstructing the Foundations of Joined-Up Working: From Organisational Reform towards a Joint Engagement of Child and Family Services. *British Journal of Social Work*, 46(2), 306-322. doi:10.1093/bjsw/bcu121
- Schaubroeck, K. (2018). *Jong in Gent*. Gent: Stad Gent.
- Stad Gent Indicatorenrapport armoede (2018) geraadpleegd op 06/07/2021 via <https://stad.gent/nl/over-gent-en-het-stadsbestuur/over-gent/kaarten-cijfers-en-data/onderzoeks-en-cijferrapporten/armoede-studies/indicatorenrapport-armoede>
- Stad Gent, Gent in 25 wijken. <https://stad.gent/nl/over-gent-en-het-stadsbestuur/over-gent/gent-25-wijken>
- Stad Gent Signalenbundel (2021) geraadpleegd op 06/07/2021 via <http://www.beleidssignalen.be/2021/signaal-2021>
- Tieleman, M. (2019). *De psychologische ontwikkeling van de mens*. Amsterdam: Boom.
- Uit de Marge. *Maatschappelijke kwetsbaarheid*. Geraadpleegd op 25 augustus 2021 via <https://www.uitdemarge.be/maatschappelijke-kwetsbaarheid/>
- Vandecasteele, M., De Munck, K. & De Groote, M. (2016). Interpretatieve onderzoeksmethoden. Arts-Based Research [college]. Gent: UGent, Faculteit psychologische en pedagogische wetenschappen.
- Vandenbussche, J. (2015). Is er geen alternatief voor het OCMW? Bestuurskracht vrije tribune. Lokaal, 22-24.
- Van der Laan, G. (2003). De loskoppeling van vraag en aanbod in de jeugdzorg. *Pedagogiek*, 23(1), 3-10.
- Van Haute, D., Roets, G., Alasuutari, M., & Vandenbroeck, M. (2018). Managing the flow of private information on children and parents in poverty situations: Creating a panoptic eye in interorganizational networks? *Child & Family Social Work* 23, 427–434. doi:10.1111/cfs.12433
- Vranken, J., Geldof, D., & Van Menxel, G. (1998). *Armoede en Sociale Uitsluiting*. . Leuven: Acco.

